

Kisebb közlések.

Kakukfióka a szobaablakban. APÁTHY GÁBOR úr budapest-hüvösvölgyi nyaralójának egyik ablakában, a félénk nyitott faredőny és a belső üvegtábla között ez évi június 10-én a *kerti rozsdafark* fészkét találta 1 kék tojással. Egy napra rá egy második, de már erősen elütő színű, fehér tojás is volt a fészekben, a melyhez a további három napon még három kék tojás került. A fészekaljból csak egyetlen, — s mint utóbb kiderült — a kakukfióka

10. kép. — Fig. 10.

kelt ki, mig a rozsdafark-tojások egyike a fészek mellett hevert, a többi háromnak pedig nyoma veszett.

Minthogy a him rozsdafark a kakukfióka kikelése után a fészektől elmaradt, a nevelés nagy munkáját a tojó egymaya végezte! A nevelésben utóbb a ház úrnője is segédkezett, a szoba felől nyershúsdarabokkal etetve a mindenki felé éhesen tátogató fiókát.

Kleinere Mitteilungen.

Ein Kukukjunge im Zimmerfenster. In einem Fenster zwischen der halbgeöffneten Jalousie und innern Glastafel seiner Budapest-Hüvösvölgyer Sommerwohnung fand am 10. Juni dieses Jahres Herr Gábor v. APÁTHY ein Nest des Gartenrotschwanzes (*Ruticilla phoenicura* L.) mit einem blauen Ei. Den folgenden Tag war ein zweites, aber stark abweichend gefärbtes, weissliches Ei im Neste, zu welchem an den folgenden 3 Tagen noch

11. kép. — Fig. 11.

drei blaue Eier gelegt wurden. Von dem Gelege wurde nur eines und zwar, wie es sich später herausstellte — das Kukukjunge ausgebrütet; eines der Rotschwanzeier lag beim Neste, von den drei übrigen war jede Spur verschwunden.

Da das Rotschwanzmännchen nach dem Ausbrüten des Kukukjungen vom Neste wegblieb, vollzog die schwere Arbeit des Aufziehens das Weibchen allein! Später half im Grossziehen auch die Dame des Hauses nach, indem sie das gegen jedermann den Schnabel hungrig aufsperrende Junge vom Zimmer aus mit rohen Fleischstückchen fütterte.

Július 12-én, a mikorra a ritka eseményről értesültem, már anyányi madarat találtam a tűlnyomólag száraz falevelekből alapozott, szörrel és tollakkal bélelt fészken. Az ablak üvegéhez hajolva, egy arasznyiról szemlélhettek, mint surran be a parányi rozsdafark a faredőny résén, jókora hernyót tömve nevelt fia szájába és mint kapja fel néhány pillanatnyi várakozás után a kakuk friss ürülékét s viszi el messzire. Nagy kár, hogy e jele netek pillanatfelvételekben való megörökítését a ház előtt lévő sűrű faesoport árnyéka meg akadályozta. Ily körülmények között APÁTHY úr két sikeres felvételében csak a fészket tartalmazó ablak környékét — 10. kép — és az egy időre becsukott faredőny mögött magné ziumifénnyel megvilágított fiókát van módonban mellékelten a 11. képen bemutatni.

Az érdekes vendéget gazdái tovább is tanulmányozni akarták. Elhatározták tehát, hogy egy ideig kalitkában tartják E tervet azonban csakhamar elejtették. Mint APÁTHY úr ang. 1-én kelt levelében írja: „a kis kakukot kalitkába tettük, de oly szomorúan nézett nevelőanya kehébeesett hívó hangja után, hogy ismét szabadon ereszettük. Mihelyt a fára felszállt, az öreg rozsdásfarkú rögtön mellette termett és a két állat viszontlátásának örömé igazán megható volt. Sokáig, egy hétnél is tovább itt tartózkodott a házunk körüli fákon, ágról-ágra röppenve s az öreg fáradhatlan szorgalommal etette tovább.“

Az eset tanulságaira téve, két jelenség érdekel különös figyelmet. Egyik az az ügyesség, a melylyel a kakukanya az ablakredőny mögé rejtett fészket felfedezte. Bizonyára már az építés idején leste ki a csaknem teljesen elsötétített ablakközbe rejtett fészket, mint hogy azt kész állapotában sem kilógó alkatrészek, sem ürülék nyomai el nem árulták. (A fényképen az ablakredőnyön látható szennysoltok már az etetés idejében támadtak.)

Am 12. Juli, als ich von dem seltenen Falle Kenntnis erhielt, fand ich schon einen erwachsenen Vogel in dem aus trockenen Blättern erbauten, von innen mit Haaren und Federn ausgelegten Neste. Zur Fenstertafel mich neigend, konnte ich von kaum Spannweite beobachten, wie hurtig der winzige Rotschwanz durch die Spalten der Holz-Jalousie hineinsehlüpft, eine grosse Raupe in den Schnabel des Ziehsohnes stoppend und wie er nach einigen Augenblieken Wartens den frischen Kot des Kukus aufnimmt und fortträgt.

Es ist sehr zu bedauern, dass die Fixierung dieser Seenen durch Momentaufnahmen wegen des Schattens der vor dem Hause stehenden dichten Baumgruppe vereitelt wurde. Unter solchen Umständen kann ich in zwei gelungenen Aufnahmen des Herrn v. APÁTHY nur die Umgebung des nestenthaltenden Fensters — Fig. 10 — und das durch Magnesiumlicht hinter der auf einige Zeit gesperrten Jalousie beleuchtete Junge — Fig. 11 — anbei darstellen.

Den interessanten Gast wollten seine Besitzer auch weiter beobachten. Sie beschlossen daher ihn eine Zeitlang im Käfig zu halten. Diesen Plan verworfen sie jedoch bald. Wie Herr v. APÁTHY in seinem vom 1. August datierten Briefe schreibt: „Wir steckten den kleinen Kukuk in einen Käfig, aber er schaute so traurig nach dem ängstlichen Lockruf seiner Pflegemutter, dass wir ihm wieder die Freiheit schenkten. Als er auf einen Baum flog, gesellte sich ihm sofort der alte Rotschwanz zu und die Freude über das Wiedersehen der beiden Tiere war wirklich rührend. Lange, mehr als eine Woche hielt er sich auf den Bäumen in der Nähe unserer Wohnung auf, von Ast zu Ast fliegend und der Alte fütterte ihn mit unermüdlichem Fleisse weiter.“

Die Betrachtung des Falles macht uns auf zwei Symptome besonders aufmerksam. Erstens die Geschicklichkeit, mit welcher das Kukusweibchen das hinter der Jalousie versteckte Nest fand. Wahrscheinlich erspähte es schon während des Baues das in dem fast gänzlich verdunkelten Fensterzwischenraum versteckte Nest, da dieses im fertigen Zustande weder heraushängendes Material, noch Kotspuren verrieten. (Die auf der Photographie an der Jalousie sichtbaren Kotfleeken sind erst zur Fütterungszeit entstanden.)

A másik jelenség meg a rozsdafarkú nőstényének az a csodálatraméltó munkabírása, a melylyel a kakuk táplálásának két madárra is terhes feladatát egymaga volt képes elvégezni.

Annak a bár szokatlan tünetnek, hogy a him rozsdafark a kakukfióka kiköltése után a fészektől elmaradt, nem tulajdonítok nagyobb fontosságot, mert könnyen meglehet, hogy épp ez időtájt valamely balesetnek esett áldozatává.

APÁTHY úrnak szivességeért, a melylyel ez észleletek végzését és közreadását lehetővé tette, e helyen is köszönetet mondok.

Csörgey Titus.

A széncinegék családi életéből. A munkafelosztás érdekes és kedves jelenségének voltam ez évi április 26-án tanúja. Az elfoglalt mesterséges fészekoduval szemben álló almafára leszáll a hazatérő himczimege és csőrében egy ficzánkoló rovarálcázat tartva sűrög-forog, közben ismételten hívó hangot hallatva. Kidngja most fejét a tojáson ülő nőstény a fészekoduóból, párjához repül s ez átadja neki a falatot. A him újra kereső útra indul, a nőstény visszatér fészkére.

E czinegepár második költéséhez a 10 és 20 lépéshöz levő A-mintájú oduk kikerülésével a 80 lépéshöz B-odut használta. Az odu fedelét június 4-én felemelte, a tojáson ülő nőstény szárnyait védőleg kiterjeszti, tollait felborzolja és sajátságos, valósággal ijesztő hangot hallat, a nélküli, hogy fészkének elhangására gondolna. Június 24-én, rekkenő meleg napon, a him eleség után jár, a nőstény pedig hol az odu nyilása köré vert szegeken üldögél, hol az odu körül settenkedő verebekkel harcol. Alkalmas pillanatban az odu fedójét leemelve, fejjel kifelé, sugarosan elhelyezve látom a melegtől pihegő fiókákat.

A szamosújvári áll. főgimnázium telke egy

Das zweite Symptom ist jene wunderbare Arbeitsleistung des Rotschwanzweibchens, mit welcher es die sogar für zwei Vögel noch schwierige Aufgabe der Fütterung des Kükus allein bewältigte.

Dem obzwar ungewöhnlichen Falle, dass das Rotschwanzmännchen nach dem Ansbrüten des Kükunjungen vom Neste wegblied, messe ich keine grössere Bedeutung bei, da es leicht möglich ist, dass ihm eben zu dieser Zeit ein Unglücksfall begegnete.

Für die Freundlichkeit Herrn v. APÁTHYS, mit welcher er diese Beobachtungen und deren Kundmachung ermöglichte, zolle ich auch an dieser Stelle Dank.

TITUS CSÖRGEY.

Aus dem Familienleben der Kohlmeisen. Eines interessanten und lieblichen Beispieles der Arbeitsteilung war ich am 26. April d. J. Zeuge. Auf einen Apfelbaum, welcher einer besiedelten künstlichen Nisthöhle gegenüber stand, lässt sich eine heimkehrende männliche Meise, im Schnabel eine Insektenlarve, nieder und lässt mehrmals ihren Lockruf erschallen. Darauf steckt das auf den Eiern brütende Weibchen seinen Kopf aus der Höhle heraus, fliegt zu seinem Männchen und dieses über gibt ihm den Bissen. Das Männchen zieht wieder nach Nahrung ans, das Weibchen kehrt zurück zum Neste.

Dieses Meisenpaar benutzte zu seiner zweiten Brut, mit Umgehung der 10 und 20 Schritte entfernten A-Nisthöhlen die 80 Schritte entfernte B-Nisthöhle. Den Deckel der Nisthöhle am 4. Juni aufhebend, breitet das auf den Eiern brütende Weibchen seine Flügel schützend aus, sträubt die Federn und lässt einen sonderbaren, wirklich ängstigenden Ton erschallen, ohne an das Verlassen des Nestes zu denken. Am 21. Juni, einem sehr schwülen Tage, sucht das Männchen nach Nahrung, das Weibchen sitzt entweder auf den um den Eingang der Nisthöhle eingetriebenen Nägeln, oder aber lässt sich in Händel mit dem um die Nisthöhle sich herumtreibenden Spatzenvolke ein. In einem geeigneten Moment den Deckel der Nisthöhle herunternehmend sehe ich die vor Hitze keuchenden Jungen mit dem Kopfe nach aussen radial geordnet.

Der Grund des Szamosújvárer staatl. Ober-

hektárnál nagyobb ugyan, de környezete a 300 tanuló játéka folytán sokkal zajosabb, ültetvényei meg ezideig sokkal szegényesebbek, sem hogy a madárvédelem érdekében tett lépéseimtől sikert remélhettem volna. Czélom inkább az volt, hogy növendékeimmel s a közönséggel is megismertessem a madárvédelem módjait. Annál is inkább öröök a pozitív eredménynek, örööknek tanítványaim is.

MÁRTONFFY LAJOS.

gymnasiums ist zwar grösser als ein Hektar, aber seine Umgebung ist wegen des Spieles der 300 Schüler viel mehr geräuschvoll, die Anlagen derzeit noch viel zu ärmlich, als dass ich von meinen im Interesse des Vogelschutzes getanen Schritten Erfolg zu hoffen wagte. Mein Plan war vielmehr, dass ich meine Schüler und das Publikum mit den Arten des Vogelschutzes bekannt mache. Desto mehr Freude machen mir und meinen Schülern die positiven Erfolge.

LUDWIG v. MÁRTONFFY.

A kuvik és a szarka mint madárpusztító.
Egy szilágymegyei községben annak idején gyakran nézegettem a szalmás csürfedél lyukaiban tanyázó verebek hazatérését. Alig ült el a zsivaj, egy kuvik (*Glaucidium noctuum* RETZ.) suhant oda és úgy ereszkedett egy veréblakta lyukra, hogy annak száját kiterjesztett szárnýával és felborzalt tollazatával teljesen elfedte. Majd csörével verdesni kezdte a lynk környékét s a kiriasztott verebet megragadva, tovaszállt vele. A teljes sötétség beálltáig ez a jelenet még kétszer vagy háromszor ismétlődött meg. A ház régi lakói előtt ez az eset nem volt ismeretlen s szerintük a kuvik télen is rendesen látogatja e verébtanyát.

A másik észleletem színtere a szilágysomlyói várkert, hol a várfalak és bástyák üregeiben verebek tanyáztak, a közeli jegenye tetején meg szarka fészkelte. Itt láttam, mint húzza ki a szarka az egyik falrésből az egész verébfésket s hordja a kis verebeket a saját fészkebe. Hogy e fosztogatást már régóta végezte, arról a réskből kicsüngő számos verébfések maradványa tanuskodott. Egyes fészkek azonban oly mélyen voltak, hogy a szarka nem fert hozzájuk. Kileste tehát, mikor repítik e rések lakói a fiaikat. Egy ilyen

Steinkanz und Elster als Vogelfeinde.
In einer Gemeinde des Komitates Szilagy konnte ich seinerzeit sehr oft die abendliche Heimkehr der in den Löchern eines Scheunen-Strohdaches wohnhaften *Sperlinge* beobachten. Kaum verstummte der Lärm, als ein Steinkauz (*Glaucidium noctuum* RETZ) erschien, und sich in der Weise auf eine vom Sperling bewohnte Höhlung niederliess, dass er dieselbe mit ausgebreiteten Fittichen und durch das aufgesträubte Gefieder gänzlich versperrte. Dann hackte er mit dem Schnabel in der Umgebung der Höhlung herum, und flog mit dem dadurch aufgescheuchten und erhaschten Sperlinge von dannen. Bis zum Eintritte der vollständigen Dunkelheit wiederholte sich diese Szene noch zwei-dreimal. Den langjährigen Bewohnern des Hauses war dieser Fall ebenfalls nicht unbekannt, und soll nach ihren Beobachtungen der Steinkauz auch während des Winters diese Sperlings-schlafstelle regelmässig besuchen.

Der Schanplatz meiner zweiten Beobachtung ist der Schlossgarten von Szilágysomlyó, wo die Löcher in den Schlossmauern und der Türme von *Sperlingen* bewohnt wurden, während auf der Spitze einer nahen Pappel eine *Elster* horstete. Hier beobachtete ich, wie die Elster aus einem Mauerloche das ganze Sperlingsnest herauszog, und die Sperlingsjungen in ihr Nest trug. Dass sie diese Plündерungen schon seit langem betrieb, davon zeugten die zahlreichen aus den Mauerlöchern heraushängenden Reste der Sperlingsnester. Einzelne Nester war jedoch so weit drinnen, dass sie von der Elster nicht erreicht werden konnten. Sie wartete deshalb die Zeit ab, wo diese Jungen flügge wurden. Die Jungen eines dieser Gelege beobachtete ich ein-

fészkalja verébfia kőzelembé települt meg a szilvafa ágán. Miközben az anyamadár élelemért járt, megjelent a szarka és óvatosan közeledve a gyanútlanul gubbasztókhoz, a legszélső fiókát fejbe vágta és elvitte. Az anyamadár idönkénti távollétét ügyesen felhasználva, egymásután minden a hat verébfiat megölte és elrabolta.

VEVERÁN ISTVÁN.

Az ökörszem viselkedése a méheshen.
A „Természettermányi Közlöny” 1904. évi januári füzetének egy ezikkében az ökörszem határozottan kártevőnek van feltüntetve, a minek a czikkiró véleménye szerint a roncsolt lépdarabok és holt méhek osztott tetejével voltak bizonyítékai.

Huszonöt év óta méhészskedem s az ökörszem ez idő óta állandó vendége méhesemnek, a nélküli, hogy legesekélyebb kártételét észleltem volna. Még az ugrádozása okozta esetleges nyugtalanság sem tartom károsnak. Oly halk ez a nesz, hogy legfeljebb gyenge zümmögés támad reá a kasban. Oriási ezzel szemben az a haszon, a melyet a kaptárok repedéseiiben meglúzódó viasz-moly pusztításával hajt.

A jelzett czikkre emlékezvén, a mnlt télen külön kísérletet tettem ez irányban. A szalmaköpük néhányának röplükét érintetlenül hagytam, úgy hogy azok nyilásán nem csak az ökörszem, de a veréb is könnyen befért volna. Az ökörszem közeledtére lesbe álltam. A kis madár bizony csak elment a röplynk előtt akárhányszor, a nélküli, hogy azokba csak be is pillantott volna. Pedig a dermedt méhek csomói szinte kinálkoztak neki. E megfigyelés csak megerősítette e madárról való eddigi véleményemet. Hiszen e kis madár képtelen is volna a lép szétroncossolására, úgy hogy a jelzett czikk említette kárt bizonyára más állat, egér vagy harkály okozhatta, de semmi esetre az ökörszem.

RÁCZ BÉLA.

Aquila XVI.

mal in meiner Nähe auf dem Aste eines Zwetschkenbaumes. Während die Eltern nach Nahrung ausgingen, erschien die Elster, und nachdem sie sich den arglosen Jungen genähert hatte, erwischte sie das äusserste Junge am Kopfe und trug es fort. Die zeitweise Abwesenheit der Eltern geschickt benützend, tötete sie in kurzer Zeit alle sechs Jungen und schlepppte sie fort.

STEFAN VEVERÁN.

Das Verhalten des Zaunkönigs im Bienenstand. In einem Artikel des Januarheftes im Jahrgange 1904 des „Természettermányi Közlöny“ ist der Zaunkönig als unbedingt schädlich angegeben, was laut dem Verfasser durch die beschädigten Wachsscheiben und durch die zerstückelten Bienenkadaver bewiesen werde.

Seit 25 Jahren beschäftige ich mich mit Bienenzucht, und war während dieser Zeit der Zaunkönig immer ständiger Gast meines Bienenstandes, doch konnte ich nie auch den geringsten Schaden beobachten. Selbst die eventuelle Beunruhigung, welche durch sein Herumhüpfen verursacht wird, halte ich nicht für schädlich. Dieses Geräusch ist so leise, dass es im Körbe höchstens ein schwaches Gesumme hervorruft. Dem gegenüber ist der Nutzen, welchen er durch Vertilgung der in den Ritzen der Körbe lebenden Wachsmotte leistet, wirklich riesenhaft.

In Erinnerung an den erwähnten Artikel, stellte ich im vergangenen Winter diesbezügliche besondere Versuche an. Ich liess an einigen Strohkörben die Fluglöcher offen, so dass nicht nur der Zaunkönig, sondern auch der Sperling hätte leicht hineinschlüpfen können. Als sich der Zaunkönig näherte, stellte ich mich auf die Lauer. Der kleine Vogel bewegte sich sehr oft vor den Fluglöchern, ohne aber auch nur hinzuschauen. Und doch boten sich ihm die Massen erstarrter Bienen fast an. Diese Beobachtung bestärkte nur meine über den Vogel bisher gehalte Meinung. Dieser kleine Vogel wäre ja gar nicht imstande die Wachsscheiben anzuhacken, so dass der von dem erwähnten Artikel angegebene Schaden sicher von einem anderen Tiere, Maus oder Specht, keineswegs aber vom Zaunkönig verursacht wurde.

BÉLA V. RÁCZ.

A kékezinege haszna és alkalmi kártévése. Ez a vidékünkön rendesen csak elvétve mutatkozó madár a mult év utolsó hetében 18—20-as esapatokban szálta meg a még tisztitatlan gyümölesfákot, oly erővel látya a hernyóirtáshoz, hogy a legerősebb hernyófészek szétbontása is csak pillanat műve volt. Egy heti időzés után minden ment.

E jelentékeny haszonnal szemben ezidén esekély kártételeit is észleltem. Két berzenczei szilvafám termését házi használatra október közepéig a fán akartam hagyni. Ámde e hó elején megérkeztek a kékezinkek s az érett szilvának esve, pár nap alatt minden lehullatták. Úgy történt ez, hogy a czinege előbb oldalról csipegette a szilvát, de azután, hogy jobban hozzáférjen, rángrott, mire a szilva a súly alatt leszakadt. Pár nap alatt ily módon a két fa kevés termése minden lehullott.

RÁCZ BÉLA.

Megfigyelések a fehér gólyáról. Az *Aquila* 1908-iki évfolyamában olvasott hasonló eset kapesán megemlítem, hogy a gólyafiak itatásának gyakran voltam tanúja; de soha sem láttam, hogy ilyenkor az anyamadár a torkát valamivel eldugasolta volna. A szomszédom udvarán fészkelő gólya ilyenkor a kút vályuján fekteti végig a csörét, úgy nyeli begyébe a vizet, a melyet fiainak csörébe ökrend.

Szüksége van-e a gólyának csöre eldugasolására akkor, ha nagyobb távolságról kell a vizet szállítania, nem tudom, mert az észlelt gólya minden a vályúból ivott.

Ugyanitt látta, mint védi e madár fiait a tűző nap melegétől. A fészek déli oldalán sarokra ereszkedve, szárnyát kissé kitárra tart fiainak árnyékot. Közben gyakran száll

Nutzen und gelegentliche Schädlichkeit der Blaumeise. Diese in unserer Gegend nur vereinzelt vorkommende Vogelart beflog in der letzten Woehe des vorigen Jahres in Flügen von 18—20 Stück meine noch nicht gereinigten Obstbäume; sie begannen die Ranpenvertilgung mit solcher Energie, dass selbst die zähesten Raupennester in einigen Augenblicken zerrissen waren. Nachdem sie sich eine Woche lang aufhielten, waren sie verschwunden.

Diesem bedeutenden Nutzen gegenüber beobachtete ich heuer auch einigen Schaden. Den Ertrag zweier Zwetschkenbäume beabsichtigte ich für den häuslichen Gebrauch bis Mitte Oktober hängen zu lassen. Anfangs dieses Monats jedoch erschienen die Blaumeisen, welche sich über die reifen Zwetschken hermachten, worauf dieselben innerhalb einiger Tage sämtlich herabfielen. Es geschah dies auf die Weise, dass die Meisen die Zwetschken zuerst von der Seite anzupicken versuchten, nachdem dies jedoch nicht gelang, hüpfen sie auf die Zwetschke selbst, welche dann unter ihrem Gewichte herabfiel. Binnen einigen Tagen war auf diese Weise der gesamte Ertrag der beiden Zwetschkenbäume herabgefallen.

BÉLA v. RÁCZ.

Beobachtungen über den weissen Storch. Im Anschlusse an den im Jahrgange 1908 der *Aquila* erwähnten Fall möchte ich bemerken, dass ich sehr oft Zunge des Tränkens der Storchjungen war, jedoch nie beobachten konnte, dass der alte Vogel seine Kehle mit irgend etwas verstopft hätte. Der im Hofe meines Nachbars nistende Storch pflegt bei solchen Gelegenheiten seinen Schnabel in den Trog neben dem Brunnen hineinzulegen, und auf diese Weise das Wasser in seinen Kropf einzusaugen, welches er dann in den Schnabel der Jungen hineinwürgt. Ob die Verstopfung des Rachens beim Storche tatsächlich notwendig ist, wenn derselbe das Wasser aus grösserer Entfernung herbeiträgt, kann ich nicht entscheiden, indem der erwähnte Storch immer aus dem Troge trank.

Hier beobachtete ich auch, wie der alte Vogel die Jungen vor der Sonnenhitze schützt. Er lässt sich nämlich an der Südseite des Nestes auf die Fersen, spreizt die Fittiche

Ile a vályúhoz is és csörét telemérítve szórja szét a vizet pihegő fiain.

Egyik ismerősömnek több ízben feltűnt, hogy a gólyapár nem együtt érkezett haza, hanem néha két héten belül, míg a másik madár is megérkezett. Kérésemre ezidén pontosan jegyezte a napokat. Április 7-én érkezett az egyik s pár nap mulva fészekrakáshoz látott és két tojást is rakott, a melyet azonban utóbb kidobott. A hungólya csak április 20-án jött meg. A tojó rakta fészkét e napon egyesült erővel a kazal magasabb részére hordták át és a fészek elrendezése után a párzás is megtörtént még e napon.

RÁCZ BÉLA.

Az aranymálinkó és a kakuk harcza. Ezidén e két faj egyazon napon, április 27-én érkezett kertembe. Egy hétag békén meg is voltak egymás közelében. Ezután azonban az aranymálinkó nem türte meg többé a kakukt Mihelyt a közelébe ért, oly dühhez üldözötte a kert egyik végétől a másikig, hogy a kakuk már május harmadik hetében eltűnt, noha rendesen csak e hó végén vagy június közepén szokott távozni.

Tekintve, hogy kertemben az aranymálinkó három párban is fészkelt, valószínűnek tartom, hogy e madár a fészkét feltette az orozva tojó kakuktól.

RÁCZ BÉLA.

A molnárfeeske társas életéből. Közséünk egyik lakója leütött egy fészkét, melyet a molnárfeeske éppen ajtaja fölé épített. Estére hazatérve nagy meglepetésére már új fészkét talált a régi helyén. Megtudta aztán,

aus, und macht auf diese Weise Schatten für die Jungen. Inzwischen fliegt er oft herunter an den Wassertrog, taucht seinen Schnabel binein und spritzt das Wasser über seine schmachenden Jungen.

Einem Bekannten von mir fiel es schon öfter auf, dass das Storchenpaar im Frühjahr nicht zu gleicher Zeit ankam, sondern dass oft zwei Wochen vergehen, bis auch der andere Vogel erscheint. Auf mein Ansuehen notierte er besser genau die Tage. Am 7. April erschien das Weibchen, welches sofort zum Nestbau schritt, auch zwei Eier legte, welche jedoch später hinausgeworfen wurden. Das Männchen erschien erst am 20. April. Der vom Weibchen gebaute Horst wurde an diesem Tage mit gemeinsamer Arbeit auf den höheren Teil des Schobers übertragen, und gesehah nach Beendigung dieser Arbeit an demselben Tage auch noch die Paarung.

BÉLA v. RÁCZ.

Kampf eines Piols und Kukuks. Hener erschienen diese beiden Arten an einem und demselben Tage, am 27. April in meinem Garten, wo sie auch eine Woche lang in Frieden miteinander lebten. Darnach duldeten jedoch der Pirol den Kukuk nicht mehr. Sobald er in seine Nähe kam, verfolgte er ihn mit solcher Wut von einem Ende des Gartens zum anderen, dass der Kukuk in der dritten Maiwoche verschwand, während er sich ansonsten erst Ende dieses Monats oder Mitte Juni zu entfernen pflegte.

Mit Hinsicht auf den Umstand, dass drei Paare des Piols in meinem Garten brüten, halte ich es für wahrscheinlich, dass sie ihr Nest vor dem seine Eier einschmuggelnden Kukuk fürchteten.

BÉLA v. RÁCZ.

Aus dem Gesellschaftsleben der Mehlschwalbe. Ein Bewohner unserer Gemeinde schlug ein Nest herunter, welches die Mehlschwalbe gerade über die Haustür gebant hatte. Als er abends nach Hause kam, fand er schon ein fertiges neues Nest an Stelle des alten. Seine Erkundigungen ergaben, dass an dem Neubau so viel Schwalben teilnah-

hogy annyi feeske segített a sarat hordani, hogy alig fértek némelykor a fészekhez, a mely ily módon már délutánra elkészült. Ez az eset annyira meghatotta a gázdát, hogy a fészket nem bántotta többé.

RÁCZ BÉLA.

Anyászkodó gólyatestvér. Harón (Hungary m.) régebben rendesen fészkelte 1—2 gólyapár, az 1907 és 1908. években azonban teljesen kimaradtak. 1909-ben újból megjelent 1 pár, a mely azonban a lakosság riasztgatása következtében csak igen későn és 2 tojásának idő előtti letojása után tudott fészkelőhelyre szert tenni.

A késői költés miatt a fiókák nem fejlődhettek ki teljesen az elvonulás időszakáig; a szülők pedig augusztus 25-ike táján tényleg elköltöztek, mitsem törödve a nagy útra még képtelen fiaikkal, a melyeket időközben gyűrűkkel megjelöltem. Az egyiket ugyan birta már a szárnya, de a másik ki sem mozdult a fészekből. Ekkor az erősebb gólyafióka vállalta magára a szülők szerepét s oly buzgón anyászkodott gyámoltalan testvére körül, hogy szinte fölös mennyiségen hordta neki a táplálékot a fészekbe.

Szeptember 10 körül szárnyra kelt a gyöngébb fióka is, de az 5—6 kilométernyire fekvő Marossolymos községben érve elfogták s Dévára hozták, ahol ma is fogásban tartják. Az anyászkodó gólyafiókát még 8—10 napig látták a barói réteken, azóta azonban neki is nyoma veszett.

DR. GAÁL ISTVÁN.

men, dass sie manchmal gar nicht alle an das Nest herankommen konnten, welches infolgedessen schon am Nachmittage fertig war. Der Fall rührte den Eigentümer derartig, dass er das Nest fernerhin verschonte.

BÉLA v. RÁCZ.

Mutterstelle vertretendes Storchgeschwisterpaar. In Haró (Kom. Hunyad) brüteten früher regelmässig 1—2 Storchpaare, in den Jahren 1907 und 1908 blieben sie jedoch vollständig aus. Im Jahre 1909 erschien wieder ein Paar, welches jedoch von den Bewohnern verscheucht, erst sehr spät und erst nach dem vorzeitlichen Legen von 2 Eiern einen Nistplatz beziehen konnte.

Infolge der späten Brut konnten sich die Jungen bis zur Zeit des Wegziehens nicht vollkommen entwickeln; die Eltern zogen auch ungefähr am 25. August tatsächlich weg, ohne sich um die zur grossen Reise noch gänzlich unfähigen Jungen, welche ich unterdessen beringt hatte, im mindesten zu kümmern. Das eine war zwar schon flugfähig, das andere konnte sich jedoch noch nicht von dem Neste erheben. Da übernahm das stärkere Junge die Rolle der Eltern und vertrat die Mutterstelle bei seinem unbeholfenen Geschwisterpaare mit solchem Eifer, dass es ihm fast in übermässiger Menge Nahrung in das Nest trug.

Ungefähr am 10. September flog auch das schwächere Storchjunge ab, doch wurde daselbe in der 5—6 Kilometer entfernten Gemeinde Marossolymos lebend gefangen und nach Déva gebracht, wo es sich noch heute in Gefangenschaft befindet. Das Mutterstelle vertretende Storchjunge wurde noch 8—10 Tage auf den Wiesen von Haró gesehen, seitdem aber ist auch dieses verschwunden.

Dr. STEFAN v. GAÁL.

Sziklafalon fészkelő házi fecskék. A Retyezát hegységnél 1900—2100 tengerszinfeletti magasságok között elterülő régiójának egyes sziklacsoportozatain, nevezetesen a *Stenulete* és *Paltina* hegységek Romániával határos részén minden nyáron több pár *Chelidonuria urbica* (L.) fészkel. Rendkívül érdekes jelenség a mi házi fecskénk nyilaló

An Felsenwänden nistende Mehlschwalben. An einzelnen Felsenpartieen des Retyezátgebirges, welche sich in der Region von 1900 bis 2100 Meter Höhe befinden, namentlich an den mit Rumänien benachbarten Teilen der Stenulete- und Paltina-Berge nisten in jedem Sommer mehrere Paare von *Chelidonuria urbica* (L.). Die über die Stein-

esapatja a havasi kőmezők övében. A nevezett sziklafalak alatt birkalegelők terülnek el.

Ez év nyarán körülbelül 900 méter magasságban (a legközelebbi falu 10 kilométernyire van innen) találtam két fészket. Mindkettő közel egymáshoz, alig öt méternyi magasságban a lovagló ösvény felett egy tavasszal frissen robbantott meredek gránitfalra csüngött.

Nyár végén nem ritkaság a legmagasabb fensikokon is csapatosan kóborló házi fecskekkel találkozni, sőt megesett már, hogy az egyik vonuló csapat egy munkás magazint választott éjjeli szállásul, ahol az erős fagy vagy 30 darabot el is pusztított belőlük.

BARTHOS GYULA.

Néhány adat ritkább hazai madártójásokról. *Gyps fulvus* (Gm.). 1908 április első napjaiban kaptam egy majdnem friss tojását Gerebencz község határából, mely jelenleg gyűjteményemben van. Hossza 88, szélessége 62 mm. Vastagabb végén gyéren eloszlott vöröses barna és ibolyásszürke foltok és pontok gyenge koszorút alkotnak.

Circaetus gallicus (Gm.). Gyűjteményemben van egy darab, mely 1909 április 23-án szedett Ujmoldova község határában; még majdnem egészen friss volt. Hossza 73, szélessége 57 mm. Fehér alapszínén hosszanti elmázott véres foltok, itt-ott homályosabb szennyes foltok.

Pisorhina scops (L.). 1909 június 10-én Ujmoldován talált 4-es fészekaljból kettőnek a méretei:

- a) hossza 29 mm., szélessége 25 mm.
- b) " 30 " 25·5 "

Ugyanerről a környékről később fiókákat is kaptam.

Oedicnemus oedicnemus (L.). 1905 július 11-én 2 darabból álló fészekalj a moldovai sziget egyik homokzátonyán, mindkettő erősen költött volt. Méreteik:

- a) hosszúság 58 mm., szélesség 38 mm.
- b) " 55 " 37·5 "

halden des Hochgebirges hinwegsegelnden Flüge bilden ein äusserst interessantes Schauspiel. Unter den erwähnten Felswänden befinden sich Schafweiden.

Im Sommer dieses Jahres fand ich in der Höhe von ungefähr 900 Meter 2 Nester (das nächste Dorf ist 10 Kilometer von hier entfernt). Beide befinden sich nahe nebeneinander, kaum 5 Meter hoch über dem Reitwege, und sind an eine frischgesprengte steile Granitwand geklebt.

Am Ende des Sommers trifft man nicht selten auch über den höchsten Plateaus herumstreichende Flüge der Mehlschwalbe, es kam sogar auch schon vor, dass ein durchziehender Flug ein Arbeiter-Magazin als Nachtquartier wählte, bei welcher Gelegenheit der starke Frost an die 30 Exemplare tötete.

JULIUS v. BARTHOS.

Einige Daten über seltenere heimische Vogeleier. *Gyps fulvus* (Gm.). In den ersten Tagen des April 1908 erhielt ich ein fast noch frisches Ei aus der Gegend der Gemeinde Gerebencz, welches sich derzeitig in meiner Sammlung befindet. Die Länge beträgt 88, die Breite 62 mm. Am dickeren Ende bilden schütter verteilt rötlichbraune und lila-graue Flecken einen schwachen Kranz.

Circaetus gallicus (Gm.). In meiner Sammlung befindet sich ein Ei dieser Art, welches am 23. April 1909 in der Umgebung von Ujmoldova gefunden wurde; dasselbe war fast noch ganz frisch. Die Länge beträgt 73, die Breite 57 mm. Auf weisser Grundfarbe befinden sich verwischte Längsblutflecke, hic und da trübere Schmutzflecke.

Pisorhina scops (L.). Die Masse von 2 Exemplaren, welche einem 4-er am 10. Juni in Ujmoldova gefundenen Gelege angehörten, sind folgende:

- a) Länge 29 mm., Breite 25 mm.
- b) " 30 " 25·5 "

Aus derselben Gegend erhielt ich später auch Junge.

Oedicnemus oedicnemus (L.). Am 11. Juli 1905 ein 2-er Gelege auf einer Sanddüne der Moldovaer Insel; beide stark bebrütet. Die Masse sind:

- a) Länge 58 mm., Breite 38 mm.
- b) " 55 " 37·5 "

Sárga futóhomok alapszínen zöldes szürkésbarna vagy sötétbarna foltok sűrűen, de rendetlenül váltakoznak.

Scolopax rusticola L. 1907 április 30-án friss 4-es fészekalj Forotikról. Méreteik:

a)	hosszúság	43·5 mm.	szélesség	33·5 mm.
b)	"	43·0	"	33·0 "
c)	"	44·5	"	33·0 "

Alapszin sárgásbarna, melyen ibolyás, vörhenyes vagy rozsdásbarna foltoeskák és pontok vannak. A rajzolatok a tojásokon mintegy spirális alakban vannak elhelyezve.

Emberiza cia L. Erősen költött fészekalj Újmoldováról; csak egy darab jutott ép állapotban kezemhez. Az alapszin világos ibolyás-szürke; a tojás közepe finom barnásfekete és ibolyáskék szálakkal van többszörösen körülövezve. Hossza 20·5, szélessége 16·5 mm.

Remiza pendulina (L.) 7 darabból álló, alig költött fészekalj. 1908 május 18-án Törökbecsén tiszaparti füzesben. Méreteik:

a)	hosszúság	16 mm.	szélesség	10·5 mm.
b)	"	16	"	10·5 "
c)	"	17·5	"	10·5 "
d)	"	16	"	10·5 "
e)	"	16	"	11 "

LINTIA DÉNES.

Rendellenes színezetű *Emberiza citrinella* L. F. é. nov. 5-én Árokszállás (Vas m) község mezőiről egy esapat ezitromsármány rebbent fel előttem s köztük egy sárga madár, mely a távolból úgy festett, mintha kanárimadár keveredett volna a sármányok közé. Szerencsére fegyverem velem volt, így hát hamarosan elejthettem a feltűnő színezetű madarat, mely ezitromsármányunknak érdekes színbeli változatának bizonyult. Abul alapszíne szép ezitromsárga, mindenek a rajzolatok a mellen, begyen, fejen és felső testen, melyek rendes körülmények között sötétek, ennél halavány fahéjszínűek. Az evezők külső

Auf flugsindgelber Grundfarbe wechseln dicht, jedoch unregelmässig verteilte, grünlich graubraune oder dunkelbraune Flecke ab.

Scolopax rusticola L. Ein frisches 4-er Gelege vom 30. April 1907 aus Forotik. Die Masse betragen:

a)	Länge	43·5 mm.	Breite	33·5 mm.
b)	"	43	"	33 "
c)	"	44·5	"	33 "

Grundfarbe gelblichbraun, auf welcher sich lilafarbige, rötliche oder rostbraune Flecken und Punkte befinden. Die Zeichnungen sind auf den Eiern sozusagen in Spiralform angeordnet.

Emberiza cia L. Ein stark bebrütetes Gelege aus Ujmoldova: erhielt nur ein unverschriertes Exemplar. Die Grundfarbe ist hell lila-grau; die Mitte des Eies ist mit feinen braunschwarzen und lila-blauen Fäden mehrfach umringt. Länge 20·5, Breite 16·5 mm.

Remiza pendulina (L.) Ein 7-er, kaum angebrütetes Gelege vom 18. Mai 1908 aus einem Weidenwalde am Tiszauf der Törökbecse. Die Masse betragen:

a)	Länge	16 mm.	Breite	10·5 mm.
b)	"	16	"	10·5 "
c)	"	17·5	"	10·5 "
d)	"	16	"	10·5 "
e)	"	16	"	11 "

DYONISIUS LINTIA.

Farbenaberration bei *Emberiza citrinella* L. Am 5. Nov. 1. J. sah ich in einem Schwarm von Goldammern einen gelben Vogel, welche von der Ferne aus gesehen sehr an einen Kanarienvogel erinnerte. Glücklicherweise hatte ich mein Gewehr bei der Hand und so gelang es mir den auffallend gefärbten Vogel zu erlegen; es war eine schöne Farbenaberration vom Goldammer. Die Grundfarbe des Unterkörpers zeigte ein schönes Zitronengelb, jene Zeichnungen aber an der Brust, am Kropf, Kopf und auf dem Oberkörper, welche bei normal gefärbten Stückchen eine dunkle Farbe haben, sind bei diesem von einer bleichen Zimmtfarbe. Der äussere Saum der Schwungfedern ist gelb, die Innen-

széle sárga, a hátulsó evezők és farktollak belső széle fehér. A lábak jóval halaványabbak mint rendesen s szemei is világosabb barnák.

CHERTEL ISTVÁN.

A tövisszúró gébics (*Lanius collurio L.*) albinója. Az ezidei őszön Tiszaeszlár batárában lött és időközben a kir. M. O. K.-nak átengedett fehér gébics alakoskodására jellemző alábbi megfigyelést tettem.

A „Lökös“-réten, hol e madár tartózkodott, a csatorna környékén sok mályva, fehérlevelű nyárbokor, napraforgóval, meg tökkel beültetett tengeriföld terül el. A tök levelei valamely betegség folytán éppen oly szürkésfehérekkel váltak, mint e madár. Mihelyt feléje közeledtünk, az egyik szürke környezetből azonnal a másikba surrant. Ezt a környezetet soha sem hagyta el. Még ha a tengeri felől üldöztem is, mindig csak visszatért, holott más madarak a nyílt rét felé menekültek.

Elejtését már ez is megnehezítette. Különben is félénkebb volt, mint más madár, aminek az üldözés is lehet oka.

Kisfásföldház.

SZOMJAS GUSZTÁV.

fahne der hinteren Schwungfedern und der Schwanzfedern weiss. Die Füsse auch bleicher als gewöhnlich und die Augen auch heller braun.

STEFAN VON CHERTEL.

Albinus eines Dorndrehers (*Lanius collurio L.*). Im heurigen Herbste konnte ich über den Mimicry eines in Tiszaeszlár bisher schon erlegten und der Königl. U. O. C. überlassenen weissen Dorndrehers folgende charakteristische Beobachtungen machen:

„Auf der „Lökös“-Wiese, wo sich dieser Vogel aufhielt, befindet sich ein Maisfeld, welches in der Nähe eines durchsehneidenden Kanals mit vielen Malven, weissblätterigen Pappelstauden, Sonnenblumen und Kürbis-pflanzen bedeckt war. Die Blätter des Kürbis waren infolge einer Krankheit genau so weisslich grau, wie der Vogel. Sobald man sich ihm näherte, begab er sich sofort aus einer grauen Umgebung in die andere. Diese Umgebung verlies er niemals. Auch wenn ich ihn vom Mais her verfolgte, kehrte er dennoch wieder hieher zurück, während sich andere Arten gegen die freie Wiesenfläche flüchteten. Seine Erlegung wurde dadurch auch sehr erschwert. Er war übrigens viel schener als andere Vögel, was auch eine Folge der Verfolgung sein kann.“

Kisfásföldház.

GUSTAV V. SZOMJAS.

Bemerkung. Dieses Exemplar ist kein vollständiger Albino, indem Kopf, Rücken und Schwungfedern von einigen Pigmentspuren schmutzigweiss sind. An den dunkleren Querstreifen der Scheitelfedern sind bei starker Vergrösserung ebenso lebe, jedoch viel schütterere Pigmentpunktreihe zu sehen, wie an den grauen Federn der alten Männchen. Am bezeichnendsten ist jedoch der Federkranz, welcher das Auge umrahmt und *kohlschwarz* ist, wie bei den ausgewachsenen Männchen. Auf Grund dieses letzteren Merkmals muss dieses Exemplar als mindestens zweijähriges Männchen bestimmt werden, obwohl dasselbe zu der Zeit erlegt wurde, wo gewöhnlich nur mehr die diesjährigen Jungen dieser Art bei uns zu weilen pflegen.

Kir. M. O. K.

Königl. U. O. C.

Megjegyzés. E példány nem tökéletes albino, minthogy feje és háta, valamint evezőtollai a pigment némi nyomaitól szennyesfehérek. Fejetetejének sötétes harántsávjain erős nagyítás mellett az öreg hímek szürke tollaiéhoz hasonló, de jóval gyerebb pigmentpontsorok láthatók. Legfeltűnőbb rajta azonban a szemet környező tollkoszorú, mely *koromfekete*, mint az idős himeknél. Ez utóbbit jegy alapján legalább is másodéves himmek kell e példányt tartanunk, bár oly időszakban lövetett, a mikor e fajnak rendesen már csak fiataljai találhatók nálunk.

Az Onesia cognata mint madáraparazita. 1907 június 17-én Oláhlapád (Alsófehér m.) község határában, vízmosta árok mentén zsurló gyökerek között egy barázdabillegető (*Motacilla alba* L.) fészkére akadtam, négy majdnem anyányi fiókával, a melyek rakva voltak tölesérszerű sebekkel. Ez a szokatlan körülmeny indított arra, hogy ennek a különben igen hasznos madárnak egész fészekalját elszedjem és az észlelt sebeket tüzetesen megvizsgáljam. A vizsgálat alkalmával, a melyet nyomban ott a helyszínén ejtettet meg, minden négy fiókának összes sebeit, egy kivételével, üresen találtam. Ebben az egyben egy kifejlődött kukaczot kaptam, a melyet üvegesőben helyeztem el.

Nyomban átkutattam a fésket és a fészeket alatt levő talajt, valamint a gyökereket is, de a legtüzetesebb körültekintés után sem kaptam egyetlen bábot sem, a mi nyomra vezetett volna. Ebből, talán nem is alaptalannul, arra következtethetnél, hogy a már üres sebeket okozott kukaczokat attól a pillanattól kezdve, a mikor azok kifejlődve kezdték előbújni, az anyamadarak leszedték fiókaikról, még mielőtt bebábozódhattak volna, mert ha ez zavartalanul bekövetkezik, a bábokat okvetlenül megtalálom a fészekben, vagy alatta a talajban, vagy a növényrészek között.

Az elfogott kukacz két nap alatt teljesen bebábozta magát s az ettől számított tizenharmadik napon egy egészen ép legyet (*Onesia cognata*¹) nyertem belőle s ezzel kétségbenvonhatatlanul sikertült megállapítanom a *Motacilla alba*-nak ezt az eddig valószínűleg ismeretlen külső élősdjét, sőt abban a szerencsés helyzetben voltam, hogy pontosan megfigyelhettem annak életmódját és fejlődését is egyszerre.

Tekintettel, hogy az élősi legek kukaczai rendesen 7—10 nap alatt szoktak kifejlődni, világos, hogy az *Onesia cognata* petéit még jó részt esupasz, gyálmoltalan korukban helyezte el a barázdabillegető fiókákon és pedig úgy látszik egyszerre, vagy igen rövid időközben, mert a sebek között alig volt olyan, a melyik a többi mellett hegedésnek indult volna.

¹ A légy meghatározását DR. KERTÉSZ KÁLMÁN műz. igazgató-őr árnak köszönöm.

Onesia cognata als Vogelparasit. Am 17. Juni 1907 fand ich bei Oláhlapád (Kom. Alsófehér) einem Wassergraben entlang, zwischen Schachtelhalmwurzeln ein Nest der Bachstelze (*Motacilla alba* L.), mit vier fast ausgewachsenen Jungen, welche mit triehterförmigen Wundstellen ganz bedeckt waren. Diesem ungewöhnlichen Umstand ist es beizulegen, dass ich den ganzen Nestinhalt des sonst sehr nützlichen Vogels wegnahm, um die beobachteten Wundstellen genau zu untersuchen. Bei der Untersuchung, welche ich sofort am Standorte machte, fand ich sämtliche Wundstellen der vier Jungen mit Ausnahme einer einzigen leer. In dieser fand ich eine entwickelte Larve, welche ich in ein Fläschchen steckte.

Sofort untersuchte ich das Nest und den Boden unter demselben, sowie die Wurzeln, aber auch die peinlichste Umschau meinerseits eine Puppe zu finden, welche mich auf eine Spur brächte, war vergebens. Aus diesem Grunde könnte ich wahrscheinlich ohne zu fehlen darauf schliessen, dass die Larven, welche die Wunden verursachten, von dem Augenblicke an, da diese entwickelt hervorzukriechen begannen, dureli die alten Vögel von den Jungen, bevor sie sich verpuppen konnten, abgelesen wurden, denn wenn dies ungestört vor sich geht, finde ich unbedingt die Puppen im Neste, oder unten am Boden, oder zwischen den Pflanzenteilen.

Die erbentete Larve verpuppte sich vollständig binnen zwei Tagen, und am von da an gezählten 13. Tage bekam ich eine unversehrte Fliege (*Onesia cognata*¹) und so konnte ich diesen wahrscheinlich unbekannten Aussenparasiten der *Motacilla alba* unzweifelhaft feststellen, ja ich war sogar in der angenehmen Lage dessen Lebensweise und Entwicklung genau beobachten zu können.

In Anbetracht dessen, dass sich die Larven der parasitär lebenden Fliegen binnen 7—10 Tagen zu entwickeln pflegen, ist es klar, dass *Onesia cognata* ihre Eier im nackten, unbeholfenen Zustande auf die Jungen der Bachstelze setzte und zwar wie es scheint auf einmal oder in sehr kurzen Zwischenzeiten, denn unter den Wunden waren kaum einige welch neben den anderen zu heilen begannen.

¹ Das Bestimmen der Fliege verdanke ich Herrn Custos-Direktor Dr. KOLOMAN KERTÉSZ.

A kitödülő nedvektől és vöröltől a környező tollaeszkák összetapadva, a sebek peremét jelentékenyen kiemelték s valóságos kis tölesérákokat kölcsönöztek azoknak, amikor inkább, mert nyilásuk a legtöbb esetben annyira nyitott volt, hogy pl. a fejen a pusztakoponyaesontok fehérlettek elő, úgy szintén a szárnyak némely sebe is a csontokig hatolt. Némely helyen, különösen a fejen ezek a tölcsek egész csoportokat alkottak szorosan egymás mellett. A mi elhelyezésüket illeti, az jobbára a fejre, nyakra, hátra és szárnyakra szorítkozott, de a mellen sem hiányoztak némelyiknél és minden a tolldülökön, bizony-ságául annak, hogy a csupasz fiókákon is a kibúvó tollak helyén támadhatták meg a leg-könnyebben azapró kukaczok a bőrfelületet. Két Motacillát fölbonczaoltam és azt találtam, hogy a kukaczok sohasem hatoltak be az izmokba, csupán a bőr alatt tartózkodtak, szorosan a sebek közelében, s ügylátszik a bőralatti lym-phából táplálkoztak.

Számuk azonban, tekintettel a fiókák aránylag kis testére, jelentékeny volt, a mennyiben, némelyiken 18–20 ilyen sebet találtam, s szívósságuk valósággal bámulatos, mert eltekintve a kukaczok által okozott fájdalomtól és nedvveszteségtől, az egész fészkek janyá-nyivá fejlődött, bár az elég nagy sebek által a bőrfelület is jelentékenyen megrongálódott. Sőt egyelőre három példányt kalitkában tartva, azt tapasztaltam, hogy azok az első napokban annyira normális állapotban voltak, mintha egyáltalán semmi bajuk sem lenne. A negyedik és ötödik napon azonban talán azért, mert az általam nynjtott rovartáplálék nem volt megfelelő, mind a három elpusztult.

Érdekes, hogy a mig az emberen az orvosi gyakorlatban DR. ERICH PEIPER szerint, aki „Fliegenlarven als gelegentliche Parasiten des Menschen“ címmel gyűjtötte össze az irodalom erre vonatkozó adatait, 57 légyfaj lárváit figyelték meg, addig ornithologial vonatkozással alig akad adat. A „Katalog der Paläarktischen Dipteren“ egyedül a *Protocalliphora azurea* FALL.-ról említi, hogy az *Anthus pratensis* L.

Aquila XVI.

Die benachbarten Federchen von den her-ausquellenden Säften und Blute zusammengekleistert, hoben den Rand der Wunden in grösserem Masse hervor und verliehen denselben die Gestalt eines Trichters und dies umso mehr, da ihr Eingang in den meisten Fällen so sehr klaffte, dass z. B. am Kopfe die nackten Schädelknochen hervorleuchteten; auch einige Wunden der Flügel reichten bis zu den Knochen. An einigen Stellen, beson-ders am Kopfe bildeten diese Trichter ganze Gruppen gedrängt nebeneinander. Was ihre Plaeierung anbelangt so beschränkte sich dieselbe meistens auf den Kopf, Hals, Rücken und Flügel, aber sie fehlten bei manchen auch an der Brust nicht und waren immer auf den Federfluren angeordnet, ein Beweis, dass die kleinen Larven auch auf den nackten Jungen an den hervorsprossenden Federstellen am leichtesten die Haut angreifen konnten. Ich sezerte zwei Motacillen und fand, dass die Larven niemals in die Muskeln vordrangen, sondern nur unter der Haut unmittelbar neben den Wunden sich aufhielten und wie es scheint sich von der Lymphe unter der Haut nährten.

Ihre Zahl war aber in Anbetracht des kleinen Körpers der Jungen verhältnismässig gross, da ich an einigen 18–20 solcher Wunden fand und die Zähigkeit der Jungen ist wirk-lich bewunderungswürdig, denn von dem durch die Maden verursachten Schmerz und dem Säfteverluste abgesehen, wuchs das ganze Gelege gross, trotzdem auch die Haut-oberfläche durch die ziemlich grossen Wunden defekt wurde. Ja ich fand, drei Exemplare vorläufig im Käfig haltend, dass diese in den ersten Tagen in einem derartig nor-malen Zustande waren, als ob ihnen über-haupt gar nichts fehlte. Aber am vierten und fünften Tage vielleicht darum, weil das durch mich gereichte Insektenfutter nicht entsprach, starben alle drei Vögel.

Es ist interessant, dass während die ärzt-liche Praxis am Menschen nach DR. ERICH PEIPER, der unter dem Titel „Fliegenlarven als gelegentliche Parasiten des Menschen“ die hierher gehörigen Angaben der Lite-ratur zusammenstellte, 57 Fliegenlarven nachwies, man auf ornithologischem Ge-biete kaum einer Angabe begegnet. Der „Katalog der Paläarktischen Dipteren“ er-

Civicola riparia (L.), *Emberiza calandra* L., *Chelidonaria urbica* (L.) és *Passer domesticus* (L.)-on élősködik a lárvája, a melyet Philornis néven külön is leírt még 1889-ben MEINERT. NAUMANN pedig 1905-ben megjelent „Naturgeschichte der Vögel Mitteleuropas“ hatalmas munkájában bár fajonként minden egyes madárnál fölcmölti azok parazitáit is a protozomoktól a legyekig, BAKER nyomán ezekről az utóbbiakról csak annyit tud mondani, hogy a köpő és más legyek álcázó, a melyek faj szerint nagyobbrészt ismeretlenek. főképen a madárfej kifelé nyíló íregeiben élősködnek, a mint azt fiatal barázdabilgetőkön és pacsirtákon észlelték. Más ornithologai vonatkozású adatra nem akadtam s így lehetőséges, hogy jelen adatom az első, a mely a már BAKER által megfigyelt madár-parazitára pontosan rámntat s mert az elősi-legyek között az *Onesia cognata* szintén nem találtam felelmítve, nem lehetetlen, hogy adatom az eddig ismert paraziták számát is szaporította, a mi által a *Motacilla alba* L. eddig megfigyelt elősdíjei a következők lesznek: *Docophorus communis*, *Nirmus platyclypeatus*, *Menopon pusillum* mint tolltetvek, *Distomum macrostomum*, *Ascaris ensicaudatus*, *Taenia Muscicapae* mint bélférgek s mint a leírt bántalom okozója az *Onesia cognata* a legyek közül.

PÁVAY-VAJNA FERENCZ.

wähnt nur von *Protocalliphora azurca* FALL., welche MEINERT noch 1889 unter dem Namen *Philornis* als besondere Art beschrieb, dass ihre Larve auf *Anthus pratensis* L., *Clivicola riparia* (L.), *Emberiza calandra* L., *Chelidonaria urbica* (L.) und *Passer domesticus* (L.) parasitisch vorkomme. Und obzwar im 1905 erschienenen „Neuen Naumann“ bei jedem Vogel nach der Art dessen Parasiten von den Protozoen bis zu den Fliegen erwähnt werden, ist von letzteren nach BAKER nur soviel zu lesen dass die Larven der Schmeißfliegen und dgl. deren Art grösstenteils noch unbekannt ist, in den nach aussen mündenden Höhlungen des Kopfes schmarotzen; wie dies an jungen Bachstelzen und Lerchen beobachtet wurde. Andere auf Ornithologie sich beziehende Angaben fand ich nicht und so ist es möglich, dass meine hier vorliegende Angabe die erste wäre, welche auf den schon von BAKER beobachteten Vogelparasiten genau hinweist und weil sich unter den Schmarotzerfliegen *Onesia cognata* noch nicht erwähnt fand, ist es leicht möglich, dass meine Angabe auch die Zahl der bis jetzt bekannten Parasiten vermehrte; es wären hiernach die bis jetzt beobachteten Parasiten von *Motacilla alba* L. die folgenden: *Docophorus communis*, *Nirmus platyclypeatus*, *Menopon pusillum* aus der Reihe der Federläuse, *Distomum macrostomum*, *Ascaris ensicaudatus*, *Taenia Muscicapae* aus der Reihe der Eingeweidewürmer und als Verursacher des hier beschriebenen Falles *Onesia cognata*, aus der Reihe der Fliegen.

FRANZ v. PÁVAY-VAJNA.

Petényi Salamon János újabban megkerült madártani jegyzeteiből. A fehérkormű vérese (Cerhneis eenchris NAUM.) előfordulása Magyarországon. Bár hazánk vércsét mindenütt állandóan és a legnagyobb figyelemmel kntattam, még is csak 1844-ben sikerült e fajra rátalálnom, még pedig Erdélyben Gyulafehérvár—Déva és Nagyszében közt és különösen az Olt folyó mentén Nagyszében és a vöröstoronyi szoros között. Már a kocsiról felismertem kisebb termetéről, már röptében is kissé eltérő viselkedéséről és hangjáról. Minthogy azonban sietős utam folyamán meg nem szerezhettem, e feladattal tanítványomat, BIELZ ALBERT-et biztam meg. 1845-ben küldött is

Aus den neuerdings aufgefundenen ornithologischen Handschriften Johann Salamon v. Petényi. Das Vorkommen des Rötelfalken (Cerhneis eenchris NAUM.) in Ungarn. Obzwar ich die Falken Ungarns überall fortwährend mit der grössten Aufmerksamkeit beobachtete, konnte ich doch erst 1844 diese Art auffinden und zwar in Siebenbürgen zwischen Gyulafehérvár—Déva und Nagyszében und besonders den Oltfluss entlang zwischen Nagyszében und dem Rotenturm-Passe. Schon vom Wagen erkannte ich ihn an seiner kleineren Gestalt, im Fluge an seinen abweichenden Bewegungen und an seiner Stimme. Da ich seiner jedoch

egy nőstényt, a melyet már ez évi március végén ejtett el a Vöröstorony-szorosban, hol a közönséges vörös vérce is gyakori. BIELZ 1846-ban megint szerzett egy öreg himet, a mely Nagyszeben környékének egyik fiatal erdejében került lövésre.

ZEYK professzor is kapott Torda vidékéről egy példányt, a melyet a nagyenyedi kollégium gyűjteményébe helyezett.

Magam pedig 1846 aug. 29-én a Tátrából hazatérve, Sumjaczon, WAGNER JÁNOS erdőmester gyűjteményében találtam egy himet, mely értesülésem szerint a sziklás Murány-várnál lövetett.

E véresfaj tehát hazánk egyes helyein még sem oly ritka, mint a hogy eddig gondoltuk, esakhogy még kevesen ismerték fel.

Megjegyzés: Az e feljegyzések óta elmult fél évszázad kutatásai hazánknak esakugyan számos helyén állapították meg e szép kis ragadozó előfordulását. FRIVALDSZKY J. az „Aves Hungariae“-ben a Nemzeti Múzeumnak 8, többnyire az ország keleti felén elejtett példányát sorolja fel: Parno 1861; Budapest 1851 júl 14.; Fénszaru 1885 szept. 6.; Zsina 1869 aug. 18.; Szerdahely (Szeben m.) 1864 ápr. 26. 1♂ és 1♀; Székesfehérvár 1887 aug. 20.; Nagyenyed 1879 május 18. Vonulásá idején olykor tömegesen is észlelték Erdélyben, hol úgy látszik az oroszországi költözökök egy részének útjai vezetnek. Így BUDA ÁDÁM és CSATÓ JÁNOS HÁTSZEGNÉL 1890-ben 150 darabot találtak együtt (CHERNEL J.: Magyarország Madarai p. 426.) Tömeges vonulása alkalmából került lövésre az a hímpéldány is, a melyet MÁRTONFFY LAJOS 1902 május 5-én küldött intézetükbe.

Azota fészkelését is több helyen észlelték. Így Tömördön (Vas megye), hol CHERNEL ISTVÁN szerint évenként 8—10 pár költ; továbbá Iharosberényben is (Somogy m.), honnan BARTHOS GYULÁ-tól 1906 május 8-án kaptuk gyűjteményünk második ily fajú példányát.

CSÖRGEY TITUS.

meines eiligen Weges wegen nicht habhaft werden konnte, betraute ich mit dieser Aufgabe meinen Schüler: ALBERT BIELZ. 1845 schickte er auch ein Weibchen, welches er schon Ende März dieses Jahres im Retenturm-Passe erlegte, wo auch der Turmfalke häufig ist. 1846 erwarb BIELZ wieder ein altes Männchen, welches in einem jungen Walde in der Umgebung von Nagyszeben zum Schusse gebracht wurde.

Auch Prof. ZEYK bekam aus der Gegend von Torda ein Exemplar, welches er der Sammlung des Nagyenyeder Kollegiums einverleibte.

Ich selbst fand aus der Tátra heimkehrend 1846 am 29. August in Sumjacz, in der Sammlung des Forstmeisters JOHANN WAGNER ein Männchen, welches meines Wissens bei der Felsenburg Murány erlegt wurde.

Diese Falkenart ist also an einigen Punkten Ungarns doch nicht so selten, wie wir es bisher dachten, nur dass sie noch von wenigen erkannt wurde.

Anmerkung: Die Forschungen des seit diesen Aufzeichnungen verflossenen halben Jahrhunderts haben wirklich an vielen Punkten Ungarns das Vorkommen dieses schönen kleinen Raubvogels nachgewiesen. J. FRIVALDSZKY zählt in seinen „Aves Hungariae“ 8, grössten teils in der östlichen Hälfte des Landes erlegte Stücke des National-Museums auf: Parno 1861; Budapest 1851, 14. Juli; Fénszaru 1885, 6. Sept.; Zsina 1869, 18. Aug.; Szerdahely (Kom. Szeben) 1864, 26. Apr. 1♂ und 1♀; Székesfehérvár 1887, 20. Aug.; Nagyenyed 1879, 18. Mai.

Zur Zugszeit beobachtete man ihn auch schon mehrfach massenhaft in Erdély, wo sich die Zugstrassen eines Teiles der russischen Zugvögel zu befinden scheinen. So fanden ADAM v. BUDA und JOHANN v. CSATÓ bei HÁTSZEG 1890, 150 Stück beisammen (CHERNEL J.: Magyarország Madarai, p. 426). Bei Gelegenheit seines Massenzuges wurde auch jenes Männchen zur Strecke gebracht, welches LUDWIG MÁRTONFFY am 5. Mai 1902 an unser Institut einsandte.

Seither wurde auch sein Nisten an mehreren Orten beobachtet. So in Tömörd (Kom. Vas), wo nach STEFAN v. CHERNEL jährlich 8—10 Paare nisten; auch bei Iharosberény (Kom. Somogy), von wo am 8. Mai 1906 JULIUS v. BARTHOS das zweite Exemplar dieser Art unserer Sammlung sandte.

TITUS CSÖRGEY.

Adatok a Saxicola stapazina (L.) és Saxicola aurita Temm. Magyarországon való előfordulásához. 1909 július 10-ikén UJHELYI JÓZSEF-től, mint a Nemzeti Múzeum preparátorától, a kit aldunai gyűjtőútján elkísértem, arról értesültem, hogy pár nappal ez előtt Báziáson, a vasuti állomás közelében levő sziklás hegyoldalon egy hím *Saxicola stapazina* ejtett el, a mely a Nemzeti Múzeumban nyert elhelyezést.

Ezen, a Saxicolaféléktől sűrűn látogatott helyen annyiszor jártam már, hogy szinte elképzelhetetlen volt, miként kerülhetne volna el ez a madár figyelmemet. Másnap már Báziáson voltam s a jelzett helyen hamarosan rá is akadtam egy idegen hantmadárra, mely azonban nem *S. stapazina* (L.) = (*Saxicola melanoleuca* GÜLD.), hanem *S. aurita* TEMM. volt, a miről távcsövem segélyével kétségtelenül meggyőződhettem. Sajnos, kellőleg meg nem közelíthettem s így lövésemtől esak megsebesítve, a sziklák között eltünt. Miközben ezt nyomoztam, egy fehérerekete hantmadár szállt elém, melyet lelőttem s benne a *Saxicola stapazinát* ismertem fel. A lövés éppen a fejét roncosolta el és különben is java vedlésben volt, úgy hogy esak nagynehezen sikerült gyűjteményem számára megmenteni.

E himpéldány teljes hossza 15, szárnya 9·3, csöre 1·2, csüdje 2·3 cm. hosszú. farka fejletlen. Az UJHELYI által elejtett hím teljes hossza 14·5, szárnya 9, csöre 1·1, csüdje 2·1, farka 6·3 cm. hosszú.

Ezt az esetet DR. WEIGOLD H. barátomnak, a helgolandi biológiai megfigyelő állomás asszisztensének megirva, tőle azt a meglepő választ kaptam, hogy nála is ugyanaz az eset fordult elő. Tehát ugyanakkor láta és gyűjtötte e két fajt Helgolandon, a mikor UJHELYI és én Báziáson. Az észleletek e találkozása azt bizonyítja, hogy az idei esztendő a madarak északra való terjeszkedésére nagyon kedvező volt.

Daten über das Vorkommen von *Saxicola stapazina* (L.) und *Saxicola aurita* Temm. in Ungarn. Am 10. Juli 1909 erhielt ich von JOSEF UJHELYI, Präparator des National-Museums, den ich auf seiner Sammelexkursion begleitet, die Nachricht, dass er vor einigen Tagen auf der felsigen Berglehne neben der Station Báziás ein Männchen von *Saxicola stapazina* erlegte, welches in das National-Museum gelangte.

Auf diesem von den Saxicoliden sehr stark besuchten Gebiete war ich schon so oft, dass ich mir gar nicht vorstellen könnte, wie dieser Vogel meiner Aufmerksamkeit entgehen könnte. Nächsten Tag war ich auch schon in Báziás, wo ich bald eine fremde *Saxicola*-Art fand, welche sich jedoch nicht als *S. stapazina* (L.) = (*Saxicola melanoleuca* GÜLD.), sondern als *S. aurita* TEMM. erwies, wovon ich mich mittels meines Feldstechers zweifellos überzeugen konnte. Leider konnte ich denselben nicht genügend annähern, weshalb mir der nur verwundete Vogel unter den Felsen verloren ging. Während ich nach diesem suchte, flog ein weiss-schwarzer Schmätzer vor mich hin, welchen ich auch erlegte und als *Saxicola stapazina* (L.) bestimmte. Der Schluss traf gerade den Kopf und da der Vogel auch sonst im stärksten Mausern begriffen war, konnte ich denselben nur mit grosser Mühe für meine Sammlung erretten.

Die Masse dieses Männchens betragen: ganze Länge 15. Flügel 9·3. Schnabel 1·2, Tarsus 2·3 cm; der Schwanz ist nicht ausgewachsen. Die Masse des von UJHELYI erlegten Exemplares sind: ganze Länge 14·5, Flügel 9, Schnabel 1·1, Tarsus 2·1, Schwanz 6·3 cm.

Mein Freund DR. H. WEIGOLD, Assistent der biologischen Beobachtungsstation in Helgoland, dem ich den Fall mitteilte, gab mir die überraschende Nachricht, dass bei ihm genau derselbe Fall vorkam. Er beobachtete und sammelte die beiden Arten genau zur selben Zeit in Helgoland, wie UJHELYI und ich in Báziás. Dieses Zusammentreffen der Beobachtungen scheint zu beweisen, dass das heurige Jahr zur nördlichen Ausbreitung der Vögel sehr günstig war.

A kormos légykapó fészkkelése Magyarországon. A kormos légykapónak hazánkban való fészkkelésére vonatkozó adataink olyannyira fogyatékosak, szükszavúak, sőt bizonytalannok, hogy belőlük kétségtelen bizonyossággal nem állapítható meg, vajon csakugyan költ-e nálunk e faj rendesen, vagy legalább is kivételesen?

Az idevágó feljegyzések im. ezek : FRIVALDSZKY János szerint¹ a Nemzeti Múzeum gyűteményében két, nyáron ejtett, darabja van e madárnak Magyarország területéről; az egyik PETÉNYI-tól való s 1833 júl. 26-án került meg Peszéren (Pest m.), a másikat MADARÁSZ Gyula dr. gyűjtötte Budapesten 1880 aug. 3-án. Mind a kettő tojó. Ezeken kívül 2 db tojása is van madárnaknak országos gyűjteményükben, melyeket Zólyom megyéből GRINEUS János szerzett. Ez a két tojás szerepelt a II-ik nemzetközi ornithologai kongresszus alkalmával Budapesten kiállított hazai madárfajok gyűjteményében is.² MADARÁSZ Gyula dr. csak annyit ír³ a kormos légykapóról, hogy „tavaszi és őszi vonulás alkalmával fordul elő; nyáron a legnagyobb ritkaságok közé tartozik“.

Végre legújabban BARTHOS Gyula közli,⁴ hogy 1906 nyarán egy párocska fészkelt Iharosberényben (Somogy m.).

Madártani kutatásaim közben évek hosszú során különös figyelemmel kerestem a kormos légykapót nyárnak évadján hazánkban, hogy fészkkeléséről bizonysságot szerezzenek, de minden fáradozásom meddő eredménnyel járt, miközben a f. év május havában öröömre megfigyelhettem, hogy Kőszegen, a Széchenyi-tér nevű sétálóhely fáira kifüggesztett mesterséges fészekodvak egyikét a kormos légykapó foglalta el. A nevezett helyen már 6 ével ezelőtt alkalmaztam mesterséges fészekodvakat; kerek szájúakban évről-évre több párocska örvös légykapó telepedett meg, a tág szájúak ellenben üresen maradtak. A mult

Das Nisten des schwarzgrauen Fliegenfängers (*Muscicapa atricapilla* L.) in Ungarn. Die Angaben über das Nisten des schwarzgrauen Fliegenfängers in Ungarn sind derartig mangelhaft, kurz gehalten, ja sogar unbestimmt, dass aus ihnen mit absoluter Bestimmtheit nicht geschlossen werden kann, ob diese Art wirklich regelmässig oder wenigstens manchmal bei uns brütet?

Die bierher gehörigen Aufzeichnungen sind folgende: nach Joh. v. FRIVALDSZKY¹ sind im National-Museum 2, im Sommer erlegte Exemplare dieses Vogels aus Ungarn vorhanden; eins stammt von PETÉNYI und wurde am 26. Juli 1833 bei Peszér (Kom. Pest) erbeutet, das zweite sammelte Dr. JULIUS v. MADARÁSZ am 3. August 1880 in Budapest. Beide sind Weibchen. Ausserdem besitzt das National-Museum 2 Eier unseres Vogels, welche JOH. GRINEUS im Komitate Zólyom sammelte. Diese beiden Eier waren bei Gelegenheit des II. internationalen Ornithologen-Kongresses zu Budapest in der ungarische Vogelarten enthaltenden Eiersammlung ausgestellt.² Dr. JULIUS v. MADARÁSZ³ schreibt nur soviel von dem schwarzgrauen Fliegenfänger: „bei Gelegenheit des Frühjahrs- und Herbstzuges kommt er vor; im Sommer gehört er unter die grössten Seltenheiten.“

Endlich berichtete JULIUS v. BARTHOS⁴ neuerdings, dass im Sommer 1906 ein Pärchen bei Iharosberény (Kom. Somogy) nistete.

Während der vielen Jahre meines ornithologischen Forschens suchte ich mit einem besonderen Augenmerk den schwarzgrauen Fliegenfänger zur Sommerszeit in Ungarn, damit ich mich von seinem Nisten überzeuge, aber alle meine Mühe war vergebens, bis ich zu meiner Freude endlich im Mai d. J. beobachten konnte, dass in Kőszeg eine der am Promenadenplatze Széchenyi-tér ausgehängten Nisthöhlen vom schwarzgrauen Fliegenfänger besetzt wurde. Am genannten Platze gebrauchte ich schon seit 6 Jahren künstliche Nisthöhlen; in denjenigen mit rundem Flugloche siedelten sich von Jahr zu Jahr mehr und mehr Halsbandfliegenfänger an, die offenen aber

¹ Aves Hungariae (1891) p. 37.

² DR. LOVASSY SÁNDOR: Az ornith. kiáll. magyarorsz. tojás- és fészekgyűjtm katalógusa p. 14.

³ Magyarország Madarai p. 163.

⁴ Aquila XIII. 1906. p. 222.

¹ Aves Hungariae (1891) p. 37.

² DR. LOVASSY SÁNDOR: Az ornithologai kiállítás magyarorsz. tojás- és fészekgyűjtemény katalogusa p. 14.

³ Magyarország madarai p. 163.

⁴ Aquila XIII. 1906. p. 222.

évben kisérletképpen egy sekélymélyedésű, félkerülékalakú bejáróval készült mintát alkalmaztam 6 méter magasságban. Ebben fészkeltek a kormos légykapók.¹

Kőszeg, 1908 deczember 17.

CHERNEL ISTVÁN.

A pásztormadár 1909. évi megjelenése és fészkelése Magyarországon. Az utolsó három esztendőben valósággal összetorlódtak Magyarországon az érdekesnél - érdekesebb nagyarányú madárványiák és mozgalmak. Kezdődött a sorozat az urali *bagolynak* 1906/07. évi eddigé páratlanul álló tömeges téli mozgalmával, folytatódott a pásztormadárnak 70 év óta nem észlelt tömeges megjelenésével és fészkelésével 1907-ben, következett 1908-ban a pásztormadár újabb inváziója és fészkelése, valamint a *puszai talpastyúknak* 20 év óta meg nem ismétlődött bevándorlása, s befejezik a sorozatot 1909-ben a pásztormadár harmadik, ismét fészkeléssel egybekötött inváziója, valamint a *keresztesörük* nagyarányú mozgalma.

Ezek közül kétségtelenül a pásztormadárnak három egymásután következő érben való tömeges megjelenése és fészkelése a legnerezetesebb, mert ez az eddigé példátlannul álló jelenség szinte azt a reményt ébresztheti, hogy ez a nálunk eddigé vándor-ként (+) megjelent madárfaj abban a stádiumban van, hogy hazánk rendes fészkelő és költöző (↔) madarává fejlődék. Páratlanul érdekes ornithológiai esemény volna, ha a pásztormadárnak ez az eddigé még soha se ismétlődött hármas inváziója és fészkelése tényleg a fészkelési terület állandó jellegű kiterjesztését jelentené. A dolog az idei tapasztalatok szerint nem is volna oly lehetetlen, mint a milyennek eddigi tudásunk alapján tarthattuk. Az idei fészkelők ugyanis javarézszt cseresznyével, meggygyel és szederrel táplálkoztak, s általában kevés rovar fogyasztottak — láthatólag első sorban a kedvező fészkelési alká-

blieben leer. Voriges Jahr gebrauchte ich probeweise ein nicht tiefes, mit halbellipsoidem Eingange versehenes Modell in 6 m Höhe. In diesemnisteten die schwarzgrauen Fliegenfänger.¹

Kőszeg, am 17. Dez. 1908.

STEPHAN v. CHERNEL.

Das Erscheinen und Brüten des Rosenstares in Ungarn im Jahre 1909. In den letzten drei Jahren hatten wir in Ungarn eine Anhäufung von äusserst interessanten grösseren Vogelbewegungen und Invasionen. Die Reihe began mit dem bisher unvergleichlich dastehenden massenhaften Auftreten der *Ural-eule* im Winter 1906/07, und wurde fortgesetzt durch das während 70 Jahren nicht beobachtete massenhafte Erscheinen und Brüten des *Rosenstares* im Jahre 1907, dann folgte im Jahre 1908 wieder die Invasion und das Brüten des *Rosenstares*, sowie die seit 20 Jahren nicht wiederholte Einwanderung des *Steppenhuhns*, und zum Schlusse folgte die dritte und wieder mit Brüten verbundene Invasion des *Rosenstares* im Jahre 1909, sowie die grosse Bewegung der *Kreuzschnäbel*.

Von diesen ist jedenfalls das massenhafte Erscheinen und Brüten des *Rosenstares* in drei nacheinander folgenden Jahren am bemerkenswertesten, indem diese bisher beispiellos stehende Erscheinung die Hoffnung erwecken kann, dass diese bisher nur als *Wandervogel* (+) bei uns erschienene Art im Begriffe ist sich zu einem regelmässigen Zug- und Brutvogel (↔) Ungarns zu entwickeln. Es wäre eine ornithologische Begebenheit von ungewöhnlichem Interesse, wenn dieses sich bisher noch niemals wiederholte dreimalige Erscheinen und Brüten tatsächlich eine konstante Ausbreitung des Brutgebietes bedeuten würde. Die Sache wäre nach unseren heurigen Erfahrungen gar nicht so unmöglich, als es auf Grnd unseres bisherigen Wissens scheinen sollte. Die heurigen Brutvögel nährten sich nämlich hauptsächlich von Kirschen, Weichseln und Maulbeeren,

¹ Június havában báró MANNSBERG ARVÉD Kolozsvár vidékén a „Bükk“ nevű erdőségen szintén fészkelére akadt e fajnak.

¹ Im Juni fand im „Bükk“-Walde bei Kolozsvár Br ARVÉD v. MANNSBERG ebenfalls das Nest dieser Art.

matosság birta őket az ittmaradásra. Hazánkban való fészekelésükhez tehát nem okvetlenül szükséges a sáskajárás, a hogyan azt az eddigi egybehangzó tapasztalatok alapján hittük. — Igazán nagy kár, hogy semmiféle hirt se kaphatunk arról, hogy milyen számban jelentek meg e három esztendő alatt rendes fészekelési területeken, mert eddigi tudásunk alapján még azt kell hinnünk, hogy a nálunk való megjelenést első sorban a rendes fészekelő területen föllépő okok, nevezetesen a sáskajárásoknak egyidejűleg nagyobb területeken való kimaradása idézi elő.

Idei fészekelésüket július 26-áról kelt levevében RADETZKY DEzső tárnoki — Fejér m. — tanító úr jelentette be a Kir. M. O. K.-nak. Az érdekes híre július 28-án kimentem a helyszínre, ahol RADETZKY úr volt szives kalauzolni; sajnos, már csak a pásztormadár elhagyott fészektelepét tudtam szemügyre venni. A fészekelőhely t. i. nem Tárnokban, hanem a szomszédos Sóskút községen volt, s e miatt szerzett RADETZKY úr is oly későn tudomást az esetről. Kellemes kötelességem RADETZKY úrnak az intézet nevében hálás köszönetet mondani azért, hogy közreműködése révén sikerült e fontos ornithologai esemény emlékét pontos és kimerítő adatokkal megőrizni a magyar madártan története számára.

A fészektelepet, minthogy a lakosság nagy része ismerte, hamarosan megtaláltuk a Sóskút község mellett levő régi kőbányában. A fészekelők számát már megközelítő pontossággal se tudtam megállapítani, minthogy a telep már több mint egy hete, el volt hagyatva, s már alig voltak látható nyomok arról, hogy a pásztormadarak itt tartózkodtak. A bányamunkások bemondásának nem tudtam hitelt adni — szerintük 5000 pár fészkelt volna. Egyébként is horribilis számadatokat hallottam tőlük. Minthogy a bányabérlő több szóló-

und vertilgten sehr wenig Insekten — dieselben wurde augenscheinlich durch die günstige Brutgelegenheit zum Bleiben veranlasst. Zu ihrem Nisten in Ungarn ist daher die Heuschreckenplage nicht unumgänglich notwendig, wie dies auf Grund der bisherigen einstimmigen Daten geglaubt werden musste. Es ist wirklich sehr schade, dass wir durchaus keine Nachrichten darüber erhalten können, in welcher Anzahl sie während der letzten drei Jahre in ihren regelmässigen Brutgebieten erschienen sind, indem wir auf unser bisheriges Wissen gestützt, noch die Meinung annehmen müssen, dass ihr Erscheinen in unserem Gebiete in erster Linie von den in ihren regelmässigen Brutgebieten auftretenden Einflüssen, namentlich durch das gleichzeitige Ausbleiben der Heuschreckenplagen auf grösseren Gebieten verursacht wird.

Über das heurige Brüten wurde die königl. U. O. C. von Herrn DESIDERIUS v. RADETZKY, Lehrer in Tárnok, Kom. Fejér, in einem vom 26. Juli datierten Briefe benachrichtigt. Nach Erhalt dieser interessanten Kunde begab ich mich am 28. Juli an Ort und Stelle, wo Herr v. RADETZKY den freundlichen Führer abgab, doch konnte ich leider nur mehr die verlassene Brutstätte der Rosenstare in Augenschein nehmen. Die Brutkolonie befand sich nämlich nicht in Tárnok, sondern in der benachbarten Gemeinde Sóskút, weshalb auch Herr v. RADETZKY erst so spät benachrichtigt wurde. Es ist mir eine angenehme Pflicht Herrn v. RADETZKY im Namen des Institutes besten Dank zu sagen, dass es infolge seiner Mitwirkung gelungen ist, diese interessante ornithologische Begebenheit durch genaue und erschöpfende Daten für die Geschichte der ungarischen Ornithologie zu bewahren.

Die Nistkolonie war, da dieselbe dem grössten Teile der Einwohner bekannt war, in dem seit langen Jahren in Betrieb stehenden Steinbrüche neben der Gemeinde Sóskút bald aufgefunden. Die Anzahl der Brutvögel konnte nicht einmal mehr mit annähernder Genauigkeit festgestellt werden, indem die Brutstätte schon über eine Woche verlassen war, und kaum einige sichtbare Spuren des Aufenthaltes der Rosenstare vorhanden waren. Den Angaben der Arbeiter konnte ich wenig Glauben schenken — sie sprachen von 5000 Brut-

gazdával együtt attól félt, hogy a falánk madarak a fiókaetés idejében tönkreteszik majd a szőlőtermést, azért elszedette a tojásaiat: az evvel megbízott munkások állítólag 2000 tojást szedtek volna el, a mely mennyisége még mindig 1000-ig menő fészkelőpárnak felelne meg.

A helyszini szemle arról győzött meg, hogy a fészkelő párok száma nem lehetett több 400—500-nál. A fészkek ugyanis a hasznávehetetlen kötörmelékrakásokban levő lunkakba és üregekbe voltak rakva. A bányamunkások meg is mutatták azokat a helyeket, ahol fészkeltek, a miről a még ott levő fészkek megtekintése révén én is meggyőződést szereztem — ezekben pedig még a legsűrűbb elhelyezés mellett is alig férhetett el több 500 fészknél.

A nagyobbára még ép állapotban levő fészkek kevés gonddal voltak építve; az türeg éppen esak ki volt töltve, hogy a tojásoknak és majdan a fiókáknak valamelyes aljazatuk legyen. Valószínűleg esak a költés folyamán, a madár súlya alatt ér el némi szilárdsgát. A fészekanyag mindenféle vékonyszálú gabonából, elszemetelt szénából és fűszálakból állott, szóval, válogatás nélküli csupa olyan anyagból, a mit a közelben gyorsan összeszedhettek. Ismeretes fészkelési módjukhoz itt is hivék maradtak. Az egyik fészekben négy még költetlen tojást találtam annak bizonyitékául, hogy a pásztormadár tényleg meg volt itt telepedve.

Táplálkozásukról a bányamunkások bemondásán kívül a szanaszét heverő, részben még köpetekbe burkolt eseresznyemagvak adtak fölvilágosítást. Bármily gondtal is kutattam a fészkek környékét, nevezetesen a védettebb üregeket, alig találtam rovatförmelékből álló köpeteket, holott annak idején a Hortobágyon a fészkelepeknek még a szaga is messziről elárulta a sáskatáplálékot. Úgy látszik, hogy tülnyomó nagy részben tényleg eseresznyével táplálkoztak. Már ez a körülömény is a mellett szól, hogy számuk távolról sem lehetett

paaren. Auch ansonsten gaben sie horribile Zahlen an. Indem der Pächter des Steinbruches sowie andere Weingartenbesitzer befürchteten, dass diese gefrässigen Vögel während der Fütterungszeit der Jungen die Weinlese vereiteln könnten, liess er ihre Eier sammeln; die damit betrauten Arbeiter sammelten angeblich 2000 Eier, welche Zahl noch immer an die 1000 Brutpaaren entsprechen dürfte.

Die Besichtigung der Örtlichkeit gab mir die Überzeugung, dass die Anzahl der Brutpaare kaum mehr als 400—500 gewesen sein konnte. Die Nester waren nämlich in den Löchern und Höhlungen angelegt, welche sich in den aus unbrauchbarem Materiale bestehenden Steinhaufen befanden. Die Arbeiter zeigten mir auch diejenigen Stellen, wo die Rosenstarre brüteten, wovon ieh mieh auch durch das Vorhandensein der Nester überzeugen konnte, — in diesen war jedoch selbst bei dichtester Placierung kaum für mehr als 500 Nester Raum.

Die zum grössten Teile in noch ganz unversehrtem Zustande befindlichen Nester waren mit wenig Sorgfalt gebaut; die Höhlung war eben nur etwas ausgefüllt als Unterlage für die Eier und Jungen. Dieselbe erhält wahrscheinlich erst während des Brütens unter dem Gewichte des Vogels einige Festigkeit. Das Nestmateriale besteht aus allerlei dünnhaligm Unkraut, verstreuten Heu- und Grashalmen, mit einem Worte ohne Auswahl aus solehen Materialien, welche sie in der Nähe und rasch zusammentragen konnten. Ihrer bekannten Nistweise blieben sie auch hier treu. In einem Neste fand ieh vier noch unbebrütete Eier als Zeugnis, dass der Rosenstar hier tatsählich angesiedelt war.

Über ihre Nahrung gaben ausser den Angaben der Arbeiter die überall herumliegenden, teilweise noch in Gewölben zusammengeballten Kirschenkerne Aufschluss. Obwohl ieh die Umgebung der Nester, namentlich die geschützteren Höhlungen mit der grössten Sorgfalt untersuehte, konnte ieh kaum einige aus Insektenresten bestehende Gewölle finden, während doeh seinerzeit bei den Brutkolonien im Hortobágy die Henchreeken-nahrung auch durch den Gerueh schon von weitem verraten wurde. Wie es scheint er-

olyan nagy, mint a hogyan azt a bányamunkások állították. A becslés megitélésénél egyébként figyelembe kell venni azt is, hogy már 10—15 pásztormadar is oly konezertet tud csapni egyidejű párzási énekekkel, hogy az avatatlan a hangzavar alapján föltétlenül erősen tülbecsüli a számukat. A bányamunkások pedig nagyon sokat tudtak beszélni arról, hogy micsoda fiilsiketítő zajt csaptak az esténként teljes számban hazagyülekező pásztormadarak a fészkelőtelep körül.

Mikor kétségtelenül meggyőzödtem róla, hogy a pásztormadarak tényleg fészkeltek itt, a madarak folkeresésére indultam. Hoszsas utánjárással is csak 20—30 darabból álló csapattal tudtam találkozni, a melyből három példányt szereztem az intézet gyűjteménye számára. A csapatban csupa idei költésű fiatal madár volt.

A telepen való tartózkodásunkra vonatkozólag azt a fölvilágosítást adták a bányamunkások, hogy az elsők júnus elején jelentek meg, viszont már július közepe táján el is távoztak repitett flaiik társaságában a fészkelőtelepről.

A fészkelőtelep elhagyása után szerteszéjjel szórodtak a vidéken, ahol lármás és falánk csapataik mindenütt általános föltünést kellettek. Így jelentek meg a szomszédos Tárnokban is, a honnan RADETZKY Dezső tanító úr bejelentette nekiink az érdekes vendégeket: együtt azok viselkedéséről is a következő becses megfigyeléseket gyűjtötte:

Fészkelőhelyüket július hó 16-án hagyták el; akkor láttuk őket először a tárnoki réteken. A fiatalok eleinte többnyire a rétek szélén levő fákon ültekk, mik a kisebb számban levő öregek a réti legelőt lepték el, s az ott milliószámra előforduló szöskéket fogdoszták össze a fiókok etetésére. Később a rétek-

nährten sie sich wirklich zum grössten Teile mit Kirschen. Auch dieser Umstand spricht dafür, dass ihre Anzahl kaum so gross gewesen sein konnte, wie dies von den Arbeitern behauptet wurde. Bei der Beurteilung der Schätzung muss übrigens in Betracht gezogen werden, dass schon 10—15 Rosenstare durch den gleichzeitigen Vortrag ihres Paarungsanges ein solches Konzert veranstalten, dass der Unkundige auf Grund dieses Stimmen gewirres die Anzahl unbeding sehr stark überschätzt. Und die Arbeiter kounten sehr viel darüber erzählen, Welch ohrenbetäubenden Lärm die abends in voller Anzahl heimgekehrten Rosenstare in der Umgebung der Brutkolonie verursachten.

Nachdem ich mich zweifellos davon überzeugte dass die Rosenstare hier tatsächlich brüteten, begab ich mich auf die Suche nach den Vögeln. Trotz langer Nachsuche konnte ich dennoch nur einen Flug von 20—30 Stück antreffen, von welchen ich drei Exemplare für die Sammlung des Instituts opferte. In dem Schwarm befanden sich lauter heuer ausgebrütete Junge.

Über die Zeit ihres Aufenthaltes in der Kolonie gaben die Arbeiter die Auskunft, dass die ersten anfangs Juni erschienen und dass sich die ersten schon Mitte Juli in Gesellschaft ihrer flüggen Jungen wieder von der Kolonie entfernten.

Nach dem Verlassen der Kolonie zerstreutten sie sich überall in der Gegend, und erregten ihre lärmenden und gefrässigen Scharen überall allgemeines Aufsehen. So erschienen sie auch in dem benachbarten Tárnok, von wo uns Herr Lehrer DESIDERIUS v. RADETZKY über die interessanten Gäste benachrichtigte; derselbe sammelte außerdem auch über ihr Verhalten die folgenden wertvollen Beobachtungen:

„Ihre Nistplätze verliessen sie am 16. Juli; damals wurden die ersten auf den Wiesen von Tárnok gesehen. Die Jungen sassan anfangs hauptsächlich auf den Bäumen am Rande der Wiesen, während die in geringerer Anzahl vorhandenen Alten die Viehweiden beslogen und den dort zu Millionen vorkommenden Heupferdchen zum Füttern ihrer Jungen nachstellten. Später begaben sie sich von den Wiesen auf die neben den Wegen stehenden Maulbeerbäume, wo sie

ről az utak mellett lévő szederfákra vonultak, s ezek gyümölcséből táplálkoztak. Általában rendkívül falánk állatoknak bizonyultak, s ezért a nép „sás kamadaraknak” nevezte őket, nem azért, mintha sáskákat pusztítottak volna, hanem azért, mert sáska módra minden fölfalnak; némelyek még a csekély termésű búzát is feltették töltük.”

„Később mindig kisebb és kisebb lett az öregek száma s július 30-án végleg elköltöztek s magukra hagyták fiaikat, melyek 10—15 esaptra oszolva, még egy ideig itt maradtak az út mellett lévő fákon, mig augusztus 4-én végleg eltiintek Tárnok község határából.”

Ennyi az, a mit a pásztormadár 1909. évi fészkeléséről meglehetett állapitani.

Az idén azonban nemcsak hazánkban fészkeltek a pásztormadár, hanem Bulgáriában is, a miről az „Entomologische Rundschau” 1909. évi XXVI. évfolyama a 84. lapon a következő hírt adta: „Bolgárország északnyugati részében a f. év május havában óriási tömegekben léptek föl a sáskák. A pásztormadár, a mely nagy mennyiségben jelent meg, nagyban pusztít a kártevők között”.

Dr. KLEIN Ede úr, cs. és k. konzulátusi orvos Szófiában, a kihez ebben az ügyben kérdést intéztem, július 24-éről kelt levelében a következő választ adta: „Június közepe táján körülbelül 500 darabból álló csapatban jelentkezett Szófiában a pásztormadár s rögtön meg is akart telepedni az államvasuti pályaház közvetlen szomszédságában levő körakásokban. A gyerekek tömegesen szedték a tejásaiat s ezért esakhamar eltiintek a szép vendégmadarak. Hogy fészkeltek-e Plevnában és Stara-Zagorában, azt még nem tudom, de alkalomadtán majd értesítem”.

Magyarországon a fent említett fészkelő területen és annak környékén kívül még a következő helyeken jelent meg:

Május 23-án 7—10 darabból álló csapat Puszta-Peresen, Bihar megye. DELY IMRE.

Május 24-én Szabadszálláson, Pest m. Dr. LENL ADOLF.

Május 24-én 20—24 darabból álló csapat Puszta-Tomajon, Kunhegyes mellett, Jász-N.-K.-Sz. m. BRENGL JÁNOS.

sich von deren Früchten ernährten. Sie erwiesen sich im allgemeinen als ungemein gefrässige Tiere, weshalb sie vom Volke „Heuschreckenvögel“ genannt wurden, nicht etwa als ob sie Heuschrecken vertilgt hätten, sondern weil sie gleich Heuschrecken alles auffrassen; manche ängstigten sich sogar für den geringen Getreideertrag.“

„Später verringerte sich die Anzahl der Alten immer mehr und mehr, und waren diese am 30. Juli gänzlich verschwunden; ihre Jungen, welche sich in Flüge von 10—15 Stücke verteilt noch einige Zeitlang auf den Bäumen längs den Wegen aufhielten, verschwanden am 4. August endgültig aus der Umgebung von Tárnok.“

So viel ist das, was über das Brüten des Rosenstares in Ungarn im Jahre 1909 festgestellt werden konnte.

Heuer brütete jedoch der Rosenstar nicht nur in Ungarn, sondern auch in Bulgarien, worüber der XXVI. Jahrgang, 1909. auf Seite 84 der „Entomologische Rundschau“ folgenden Bericht erstattet: „Im nordwestlichen Bulgarien erschien im Mai d. J. eine ungeheure Menge Heuschrecken. Der Rosenstar, der sich in grossen Massen eingestellt hat, räumt jetzt unter den Sehädlingen auf.“ Von Herrn Dr. EDUARD KLEIN, k. u. k. Konsulararzt in Sophia, an welchen ich mich in dieser Sache wendete, erhielt ich in einem vom 24. Juli datierten Briefe folgende Auskunft: „Ungefähr Mitte Juni erschien der Rosenstar bei Sophia in einem Fluge von ungefähr 500 Stück, und wollte sich sofort häuslich einrichten in Steinhäufen unmittelbar beim Staatsbahnhofe. Kinder sammelten Eier haufenweise und so versehwanden die schönen Fremdlinge. Ob sie in Plevna und Stara-Zagora gebrütet haben, weiß ich noch nicht, doch werde ich es Ihnen gelegentlich mitteilen.“

In Ungarn erschienen sie außer an dem schon erwähnten Brntorte und dessen Umgebung noch an den folgenden Orten:

Am 23. Mai ein Flug von 7—10 Stück in Puszta-Peres, Kom. Bihar. EMERICH v. DELY.

24. Mai in Szabadszállás, Kom. Pest. DR. ADOLF LENL.

24. Mai ein Flug von 20—24 Stück in Puszta-Tomaj, bei Kunhegyes, Kom. J.-N.-K.-Szolnok. JOHANN BRENGL.

Május 26-án csapatossan Erdőfüle, Udvarhely m., mellett levő gyér tölgyesben, melyben *Tortrix viridana* pusztított. Kevés ideig tartózkodtak itt. PÁSZTOHY ERNÖ.

Május 27-én Rudolfsgnad, Torontál m., közéggel mellett 30 darabból álló csapat. Állítólag már 1—2 hét óta voltak ott s júnus 5-én még a községen is látták őket. LOWIESER IMRE és DR. KIRCHNER JÓZSEF.

Május 30-án 2 drb Dunamocs, Esztergom m. DR. LENDL ADOLF.

Május 30-án 8 darabot látott PEREGI MIHÁLY Arad m. borosjenői járásának egy pusztáján. „Vadászlap” 1909. p. 227.

Május 31-ikéről ENDREY ELEMÉR arról értesít, hogy néhány nappal ez előtt löttek egy példányt Ógyallán, Komárom megyében.

Június 1-én Székelyudvarhelyen körülbelül 25 darab. TAMÁS ALBERT.

Június 1-én 1 darab, Almás-Alesill, Arad m. PÓZNER BÓDOG.

Június 2—9-ig 3—4 csapat magas fekésű erdei legelőkön, Padina-Matejon, Krassó-Szörény m. LINTIA DÉNES.

Június első napjaiban egyes 10—25 darabból álló csapatok 3—4 napig jelentkeztek Révbér pusztán, Solt mellett, Pest m. Gróf TELEKI GYULA.

Július 1 Sövényházán, Csongrád m. 1 darab. DR. LENDL ADOLF.

Az 1908. évi megjelenés adatainak kiegészítéseként még a következő két adat szolgál: Június 8-án PEREGI MIHÁLY látta őket Arad-megye borosjenői járásának egy pusztáján. „Vadászlap” 1909 p. 227, s júnus 10-én löttek 1 darabot Battonyán, Csanád megyében, PÓZNER BÓDOG jelentése szerint.

SCHENK JAKAB.

A keresztesörű tömegesebb megjelenése Magyarországon 1909. nyarán. A keresztesörű (*Loxia curvirostra* L.) nagyobb csapatokban jelentkezett ebben az esztendőben Közép-Európában, sőt megjelent sokkal délebbre is, például Elba- és Korfu-szigeteken. Hazánkból az első adatokat júniusban Szepes megyéből kaptam, hol különben is rendesen költeni szokott s nagyobb fontosságot nem tulajdonítottam a dolognak.

26. Mai Flüge bei Erdőfüle, Kom. Udvarhely, in einem schütteren Eichenbestande, welcher von *Tortrix viridana* angegriffen war. Sie ließen sich kurze Zeit lang auf. ERNST v. PÁSZTOHY.

27. Mai bei Rudolfsgnad, Kom. Torontál, ein Flug von 30 Stück. Sind angeblich schon seit 1—2 Wochen hier; wurden am 5. Juni im Inneren der Gemeinde geschen. EMERICH LOWIESER und DR. JOSEF KIRCHNER.

30. Mai 2 Stück in Dunamocs, Kom. Esztergom. DR. ADOLF LENDL.

30. Mai beobachtete MICHAEL PEREGI auf einer Puszta des Bezirkes Borosjenő im Komitate Arad 8 Stück „Vadászlap“ 1909 p. 227.

ELEMÉR v. ENDREY berichtet vom 31. Mai, dass vor einigen Tagen ein Exemplar in Ógyalla, Kom. Komárom, erlegt wurde.

1. Juni in Székelyudvarhely ungefähr 25 Stück. ALBERT TAMÁS.

1. Juni 1 Stück in Almás-Alesill, Kom. Arad. FELIX PÓZNER.

Vom 2—9. Juni 3—4 Flüge auf hochgelegenen Waldwiesen in Padina-Matej, Kom. Krassó-Sz. DYONISIUS LINTIA.

In den ersten Tagen des Monats Juni zeigten sich Flüge von 10—25 Stücken, welche sich 3—4 Tage hier aufhielten. Puszta Révbér bei Solt, Kom. Pest. Graf JULIUS v. TELEKI.

1. Juli. 1 Stück in Sövényháza, Komitat Csongrád. DR. ADOLF LENDL.

Als Ergänzung der Daten der Invasion von 1908 führe ich noch die beiden folgenden Daten an: am 8. Juni beobachtete sie MICHAEL PEREGI auf einer Puszta im Bezirke Borosjenő des Komitats Arad — „Vadászlap“, 1909 p. 227 — und am 10. Juni wurde laut dem Berichte von FELIX PÓZNER 1 Stück in Battonya, Kom. Csanád, erlegt.

JAKOB SCHENK.

Das massenhaftere Erscheinen der Kreuzschnäbel in Ungarn im Sommer 1909. Die Kreuzschnäbel (*Loxia curvirostra* L.) zeigten sich heuer in Mittel-Europa in grösserer Anzahl, ja sie gingen sogar weiter südlich, z. B. auf die Inseln Elba und Korfu. Aus Ungarn bekam ich die ersten Berichte im Juni aus dem Kom. Szepes, wo sie regelmässig zu brüten pflegen und legte der Sache keine grössere Bedeutung bei.

Július havában magam is tett járván a Szepességen, alkalmam volt meggyőződni a keresztesörök valóban inváziószerű beözönléséről. Ekkor már a külföldi szaklapok is hirt adtak a madár tömeges előfordulásáról a legkülönbözőbb vidékeken. Siettünk tehát ornitholognsaink figyelmét erre a mozgalomra felhívni, de jöllehet felhívásunk csaknem valamennyi szaklapban megjelent, még sem kaptunk tömegesebben híreket. Azonban az aránylag csekély egybegyült anyag között, melyet az alábbi összeállításban közölhetek, mégis érdekes megfigyeléseket találhatunk, különösen a táplálékra nézve.

Előbb azonban néhány általánosabb adatot akarok felhözni. A keresztesörű rendesen szokott költeni a Kárpátok egész vonulatában, úgy hogy minden esztendőben láthatni egyeseket a Kárpátok rengeteg fenyveseiben. Némely esztendőben azonban jóval megszaporodik a számuk, rendesen együtt jár ezzel a fenyők bő toboztermése is. Eleinte csak egyes csapatokat láttni, melyek mintegy felderítő szolgálatot végeznek s ha ezek bőséges táplálékra találnak, akkor óriási mennyiségen öszönlenek be. Első megjelenésük június közepe rére esik, július végén és augusztus elején vannak legtöbbben, szept. és októberben lassan elszélednek, de néha még decemberben is látni kisebb csapatokat, értem ez alatt persze mindig az idegeneket.

Rendesen a kisebbik forma *Loxia curvirostra* L. látogat el hozzánk, melynek társaságában néha a szalagos keresztesörű *Loxia bifasciata* BRHM. is mutatkozik, így pl. 1889-ben. Ritkábban a nagyobbik forma *Loxia pytiopsittacus* BECHST. látogatja hazánkat, így 1903-ban rengeteg mennyiségen lepte el a Szepesség fenyveseit majdnem kizárolag az erdei fenyő terméséből táplálkoztak; 1906-ban ismét megjelent *Loxia curvirostra* L.-vel együtt, de már sokkal kisebb számban, mint 1905-ben tiszta *Loxia curvirostra* L. csapatok voltak láthatók a Szepességen. Idei beözönlése is úgy látszik tiszta *Loxia curvirostra* L.-ből állott, legalább az általam megvizsgált példányok minden ehhez a fajhoz tartoztak, ám bár,

Im Juli besuchte ich selbst die „Szepesség“ und nun konnte ich mich über das wahrlich invasionsartige Hineinstreifen der Kreuzschnäbel persönlich überzeugen. Um diese Zeit gaben auch schon die ausländischen Fachzeitschriften Kunde von dem massenhaften Erscheinen dieser Vögel in den verschiedensten Gegenden. Nun beeilten wir uns, unsere Ornithologen auf diese Invasion aufmerksam zu machen, aber obzwar unsern Aufruf fast alle einheimischen Fachblätter brachten, bekamen wir doch nicht besonders viele Nachrichten. Jedoch auch in dem verhältnismässig wenigen eingelaufenen Materiale, welches ich in der unteren Zusammenstellung mitteile, finden wir interessante Beobachtungen, besonders was die Nahrung anbelangt.

Vorerst will ich jedoch einige allgemeinere Daten mitteilen. Die Kreuzschnäbel brüten regelmässig in dem ganzen Zuge der Karpaten, so dass einzelne fast jedes Jahr in den ausgedehnten Nadelholzwaldungen dieses Gebirgszuges zu sehen sind. Es gibt jedoch Jahre, wo sie weit häufiger sind; gewöhnlich tragen in solchen Jahren die Nadelbäume reichlich Zapfen. Anfangs sieht man nur einzelne Flüge, welche das Terrain seuzagen einer Rekognosierung unterwerfen und wenn sie reichlich Nahrung finden, in ungeheuren Mengen hineinstreifen. Ihr erstes Erseheinen beginnt anfangs Juni; Ende Juli und anfangs August sind sie am häufigsten, im September und Oktober zerstreuen sie sich langsam, aber manchesmal sieht man noch im Dezember kleinere Flüge, immer die fremden verstanden.

Gewöhnlich besucht uns die kleinere Form *Loxia curvirostra* L., in deren Gesellschaft manchesmal der weissbindige Kreuzschnabel *Loxia bifasciata* BRHM. erscheint, z. B. 1889. Seltener besucht Ungarn die grössere Form *Loxia pytiopsittacus* BECHST., so erschienen sie 1903 in ungeheurer Menge in den Nadelholzwaldungen der „Szepesség“, fast ausschliesslich von Kiefern samen sich ernährend. Im Jahre 1906 erschienen sie wieder mit *Loxia curvirostra* L. zusammen, aber schon in weit geringerer Zahl, 1905 jedoch zeigten sich reine *Loxia curvirostra*-Flüge in der „Szepesség“. Auch die heuer hereingekommenen scheinen lauter *L. curvirostra* gewesen zu sein, wenigstens gehörten alle von

mint alább látni fogjuk, néhányszor a *szalagos keresztesöröt* is megfigyelték. Jó részük Galicián át Oroszországból jöhettet, a mennyiben július 27-én a Lengyelnyerben állva, minden napkelte után óriási mennyiségen, kisebb csapatokra oszolta látta öket a Podiplaski völgy felől a Tátra déli oldalára szállani. — De lássuk most már az egybegyült anyagot:

Szepes m. Szepesbélán egyes csapatok nyáron a város kertjeiben, a szilfák levelein elősködő levéldarázs álcázait szedegették. (DR. GREISIGER MIHÁLY.)

Tátraházán 30 darabból álló csapatokban volt látható. (MAUKS VILMOS.)

Feketehegyfürdőn augusztus hó elején nagy csapatokban (100—150 darab) jelent meg, kiválóan a fenyőtobozokat bontogatták és a hársfatermést tépdesték. (DR. BARTSCH GUSZTÁV.)

Poprádon, kertben, augusztus 24-én 4 darab a bodzának éretlen zöld bogyóit ette. (HANKÓ BÉLA.)

Szepesváralja. Júniustól kezdve tömérdek keresztcserű lepte el az erdőket és a kertekbe is ellátogattak. (GRESCHIK ERNŐ.)

Lőcsén az elsők június elején mutatkoztak. Június közepétől minden erdőben voltak hallhatók. A kertekben különös előszeretettel a körtefákat keresték fel s szorgalmasan pusztították a levéltetveket. Augusztus végén a hársfák termését szedegették. (GRESCHIK JENŐ.)

Arva m. alsó részén az elsők október 15-én jelentkeztek a kertekben, hol napraforgó-magból táplálkoztak. Zubereczen okt. 1. és 2-án egyesek az erdőkben. Okt. 18-án szép ♂ *Loxia bifasciata*-t kapott KOCYAN ANTAL úr, melyet gyerekek napraforgóról kövel vertek le. Mindkét faj begyében esupa napraforgó mag volt. (KOCYAN ANTAL.)

Abauj Torna m. Saczán június elején 200 darabnál több főből álló csapat a földre hullott szilfatermést szedegette, mikor pedig ezt elfogyasztotta, a fenyők még zöld tobozait csipdeste le és a gyepen nyitogatta fel. Egy-szerre aztán oly hirtelen a mint jöttek, el-

mir untersuchten Exemplare zu dieser Form, obzwär, wie wir unten sehen werden einige-mal auch der *weissbindige* Kreuzschnabel be-obachtet wurde. Viele von ihnen dürften aus Russland über Galizien gekommen sein, in-dem ich am 27. Juli am Polnischen Kamm stehend, gleich nach Sonnenauftgang unge-heuere Mengen in kleinere Flüge geteilt, aus dem Podiplaski-Tale nach der Südseite der Tátra fliegen sah. — Nun mag das eingelau-fene Materiale folgen:

Kom. Szepes. In den Gärten der Stadt Szepesbela lasen einzelne Flüge im Sommer die Larven der auf den Blättern der Ulmen schmarotzenden Blattwespen ab. (DR. MICHAEL GREISIGER.)

In Tátraháza wurden sie aus 30 St. bestehenden Flügen gesehen. (WILHELM MAUKS.)

In Feketehegyfürdő erschienen sie Anfang August in grossen Flügen (100—150 St.), sie machten sich besonders an die Nadelzapfen und rissen die Früchte der Linde ab. (DR. GUSTAV BARTSCH.)

In einem Garten zu Poprad frassen 4 Stück am 24. August die noch unreifen, grünen Beeren des Hollunders. (BÉLA HANKÓ.)

Szepesváralja. Seit Juni traten sie massen-haft in den Wäldern auf und besuchten auch die Gärten. (ERNST GRESCHIK.)

In Lőcse zeigten sich die ersten Anfang Juni. Mitte Juni konnte man sie in allen Wäldern hören. In den Gärten besuchten sie mit Vorliebe die Birnbäume und vernichteten fleissig die Blattläuse. Ende August klappten sie die Früchte der Lindenbäume. (EUGEN GRESCHIK.)

Kom. Arva. In den unteren Teilen des Komitates zeigten sich die ersten am 15. Oktober, welche sich von Sonnenblumen-Samen nährten. In Zuberecz am 1. und 2. Oktober einzelne in den Gärten. Am 18. Oktober bekam Herr ANTON v. KOCYAN ein schönes ♂ *Loxia bifasciata*, es wurde von Kindern mit Steinwürfen von einer Sonnenblume herab-geschlagen. Im Kropfe beider Arten waren lauter Sonnenblumen-Samen. (ANTON v. KOCYAN.)

Kom. Abauj-Torna. In Sacza klappte ein mehr als 200 Stücke zählender Flug den auf die Erde gefallenen Ulmen-Samen und als sie diesen verzehrten hatten, bissen sie die noch grünen Nadelzapfen ab und öffneten dieselben auf dem Rasen. So plötzlich als sie

tüntek. Az erdei fenyőket (*Pinus sylvestris*) nem bántották. Június végén már nem voltak láthatók. (LEICHT JÓZSEF.)

Gömör m. Dobsinán július elsejtől nagy számban mutatkoztak, főtáplálékuk a lúcfenyőmag volt. (KELLNER VIKTOR.)

Zólyom m. Breznóbánya vidékén nagyobb számban július 10—15-ike között jelentkeztek a keresztesörük. MATUNÁK MIHÁLY úr kertjében 2 napon át egy család (6 db) *Loxia bifasciata rubrifasciata* tartózkodott, mely szorgalmasan tisztogatta a szilvafák leveleit. Kisgaramon néhány *Loxia bifasciata*-t BRHM. figyelt meg. Aug. hó első felében egész Zólyom-megyében *Loxia curvirostra* nagy seregekben jelent meg s nagy kárt tett a lúcfenyő magjában. A napraforgó magra is rájártak, a mellett azonban nagy hasznat is hajtottak azzal, hogy a szilvafák leveleiről szorgalmasan szedték a levélzeteket, sőt a mint MATUNÁK úr írja: „egyik körtfám kicserepesedett kérgét csörével, mint valami feszítővassal, az ágakról, melyekhez embernek bajos férkőznie, szépen lefesztegette, az ágakat tisztogatta s bizonyára a kéreg alatt valami élelmet: petéket is keresett“.

Mihálytelekről, az ottani m. kir. erdőgondnokság egy példányt küldött be intézetünkbe szeptember 16-án azzal a megjegyzéssel, hogy a fenyvesekben keresztesörükötől eredő kár észlelhető.

Trencsén m. Kisbicscse, Kolarócz, Trencsén-Péteri, Vágagyagos, Felsőricsó, Alsóriesó, Peredmér közések határában fekvő 40—60 éves, leginkább gyantaömléses, gyengébb növésű lucfenyők tobozait pergették. Ily nagy mennyiségen a keresztesörükötőt itt még nem látották. (M. kir. jár. erdőgondnokság Nagybicscén.)

Hont m. Selmecbányán június második felében és júliusban kisebb-nagyobb csapatokban tartózkodtak. Nehány év előtt Mezőtúrt (Jász-Nagykún-Szolnok m.) is felkeresték s a nyárfák levelein egy *Cecidomyia* szúrásától keletkezett dudorokat bontogatták. (BODOLAY László.)

kamen, waren sie auch verschwunden. Die Kiefern (*Pinus sylvestris*) besuchten sie nicht. Ende Juni wurden sie nicht mehr gesehen. (JOSEF LEICHT.)

Kom. Gömör. In Dobcsina zeigten sie sich seit Anfang Juli in grosser Anzahl, ihre Hauptnahrung machte Fichtensamen ans. (VIKTOR KELLNER.)

Kom. Zólyom. In Breznóbánya erschienen die Kreuzschnäbel um den 10—15. Juli in grösserer Anzahl. In dem Garten des Herrn MICHAEL MATUNÁK hielt sich eine Familie (6 St.) *Loxia bifasciata rubrifasciata* 2 Tage lang auf, sie reinigten fleissig die Blätter der Pflaumenbäume. In Kisgaram beobachtete genannter Herr einige weissbindige Kreuzschnäbel. In der ersten Hälfte des August zeigte sich *Loxia curvirostra* in grossen Scharen im ganzen Komitate Zólyom und verursachte grossen Schaden an dem Fichten samen. Sie machten sich auch an die Sonnenblumen, aber dabei zeigten sie sich auch nützlich, da sie von den Blättern der Pflaumenbäume fleissig die Blattläuse ablasen, ja wie Herr MATUNÁK schreibt: „mit dem Schnabel die ris sige Rinde einer meiner Birnbäume, wie mit einem Stemmeisen von den Zweigen, wohin man schwer gelangen könnte, schön abschälten, die Zweige putzten und wahrscheinlich unter der Rinde nach Nahrung: Puppen schnitten.“

Aus Mihálytelek sendete an unser Institut die dortige kön. ung. Forstbehörde am 16. September ein Exemplar mit dem Bemerkung, dass in den Nadelwäldern durch Kreuzschnäbel verursachter Schaden bemerkbar sei.

Kom. Trencsén. In den Gemeinden: Kisbicscse, Kolarócz, Trencsénpéteri, Vágagyagos, Felsőricsó, Alsóriesó, Peredmér stehenden 40—60-jährigen, meistens harzflüssigen, schwächeren Wuchs zeigenden Fichtenbeständen zerschroteten sie die Zapfen. Hier wurden die Kreuzschnäbel in solcher Menge noch nicht gesehen. (Kön. ung. Forstbehörde in Nagybicscse.)

Kom. Hont. In Selmecbánya hielten sich in der zweiten Hälfte des Juni und im Juli grössere und kleinere Gesellschaften auf. Vor einigen Jahren besuchten sie auch Mezőtúr (Kom. Jász-Nagykún Szolnok) und durchsuchten die vom Stiche einer *Cecidomyia* stammenden Auswüchse auf den Blättern der Pappelbäume. (LADISLAUS v. BODOLAY.)

Zemplén m. Tavarnán az elsök 40–50 dbból álló esapatban június 15-ike táján érkeztek, augusztus végétől már esak egyesben voltak a lúcfenyőkön, melyeknek zöldes tobozait előszeretettel lepték el. (ID. SZEÖTS BÉLA.)

Lasztoméren augusztus első felében voltak láthatók. 1903-ban egy csapat a fűzfa barkáit bontogatta. (SZEMERE LÁSZLÓ.)

Ung m. Ungváron május 29-én 10 darab, azóta egyesben. (MEDRECKY ISTVÁN.)

Jász-Nagykún-Szolnok m. Puszta-Tomajon július végétől 11 db nagyobbára fiatal tartózkodott a fenyőkön, hol a Chermes abietis által fejlődött esomókat is bontogatták. (BRENGL JÁNOS.)

Kúnhegyesen augusztusban több darab. (H. Z. L.)

Pest m. Izsákon június végétől augusztus elejéig 50–70 darabból álló esapatok a nyárfalevelek felső szárát ellepő rovarokat pusztították, úgy hullott utánok a levél, mint őszssel; a baraezkfákat is felkeresték. (KOSZTKA LÁSZLÓ.)

Kis-Tétényben egy ♂ és egy ♀-t löttek. (IEJ. SZISZ GYULA.)

Csongrád megyében Királyhalmán 7 darab tartózkodott a parkban. Itt még nem észlelték sohasem a kereszesörűt. (TEODOROVITS FERENCZ szóbeli közlése.)

Fejér m. Tárnokon november 8-án 30–40 darab a napraforgót lepte el a kertekben. (RADETZKY DEZSŐ.)

Temes m. Temesváron az elsök aug. 25-én mutatkoztak, de még november 12-én is esapatosan voltak láthatók. (LINTIA DÉNES.)

Győr megye. Pusztá-Patkányoson május 12. (FOGASSY SÁNDOR.)

Moson m. Lipótón máj. 18. (FOGASSY SÁNDOR.)

Sopron m. A nagyezenki „Kiserdő”-ben június elejétől augusztus 25-éig 40–50-es esapatokban néhány száz darab az egész toboztermést tette tönkre. (CSÖRGEY TITUS.)

Sopron fenyveseit nagy esapatokban kerestek fel júliusban s rengeteg tobozt pusztítottak le. (HAJNAL ENDRE.)

Vas m. Újkörtvélyesen június közepén je-

Kom. Zemplén. In Tavarna erschienen die ersten aus 40–50 Stücken bestehenden Flüge um den 15. Juni. Von Ende August an waren nur mehr einzelne auf den Fichten sichtbar, deren grüne Zapfen sie mit Vorliebe besuchten. (BÉLA V. SZEÖTS SEN.)

In Lasztomér wurden sie in der ersten Hälfte des August gesehen. 1903 durchsuchte ein Flug die Kätzchen der Weidenbäume. (LADISLAUS V. SZEMERE.)

Kom. Ung. In Ungvár am 29. Mai 10 St., seither einzeln. (STEFAN MEDRECKY.)

Kom. Jász-Nagykún-Szolnok. In Puszta-Tomaj hielten sich auf den Nadelbäumen seit Ende Juli 11 Stück, meistens Junge auf, welche auch die von Chermes abietis entstandenen Knötchen durchsuchten (JOHANN BRENGL).

In Kunhegyes mehrere Stücke im August. (H. Z. L.)

Kom. Pest. In Izsák vertilgten von Ende Juni bis Anfang August aus 50–60 Stück bestehende Flüge die den oberen Stiel der Pappelblätter bedeckenden Insekten; es fielen die Blätter bei ihrer Arbeit, wie im Herbste; auch die Aprikosenbäume besuchten sie. (LADISLAUS V. KOSZTKA.)

In Kistéteny wurde ein ♂ und ein ♀ geschossen. (JULIUS SZISZ JUN.)

Kom. Csongrád. In Királyhalma hielten sich im Parke 7 St. auf. Hier wurden Kreuzsehnäbel noch niemals beobachtet. (NACH EINER MÜNDLICHEN MITTEILUNG. FRANZ V. TEODOROVITS.)

Kom. Fejér. Am 8. November besuchten in den Gärten bei Tárnok 30–40 Stück die Sonnenblumen. (DESIDERIUS V. RADETZKY.)

Kom. Temes. In Temesvár zeigten sich die ersten am 25. August, aber noch am 12. November konnte man Seharen beobachten. (DYONISIUS LINTIA.)

Kom. Győr. Pusztá Patkányos am 12. Mai. (ALEXANDER V. FOGASSY.)

Kom. Moson. Lipót am 18. Mai. (ALEXANDER V. FOGASSY.)

Kom. Sopron. Im Nagyezenker „Kiserdő“ richteten von Anfang Juni bis 25. August mehrere Hunderte aus 40–50 St. bestehende Flüge die ganze Zapfenernte zugrunde. (TITUS CSÖRGEY.)

Die Nadelwälder um Sopron besuchten viele Flüge im Juli und zerschroteten sehr viele Zapfen. (ANDREAS HAJNAL.)

Kom. Vas. In Újkörtvélyes zeigten sie sich

lentkeztek, legtöbb volt júliusban: 10—30 dbos csapatokban. (KIRNBAUER JÁNOS.)

Jánosházán július közepe táján jelent meg 10—12 db a kertekben s kizárolag a szilvafák leveleit nagy mennyiségen ellepett levél-tetvekből táplálkoztak. — *Zala m.* Szt.-György-vár közégségben fekvő Felső-Mándpusztán szintén megjelent egy kisebb csapat a luczfenyökön. Törje körül augusztus közepén hallották. Zala-Csány vidékén még október közepén is voltak. (SZABÓ GYÖRGY.)

Somogy m. Felső-Segesden nagy csapatban augusztus közepén mutatkoztak s kizárolag fenyőfélék ez évi bő toboztermését fogyaszották. (Gróf SZÉCHÉNYI BERTALAN.)

Baranya m. Bellyén július 23-ika körül 80—100 db jelent meg a bellyei kastély 8 holdas luczfenyvesében, fiatal is volt köztük, amennyiben az öregek kettőt még etettek. Augusztus közepén még itt voltak. (NÉHER BÉLA.)

„Július eleje óta Kolozsváron, Mikesen, (Torda-Aranyos m.). Szt-Benedeken, Bethlenben (Szolnok-Doboka megye), a kolozsmegyei „Magurán“ feltüntek a Loxiák csapatai. Ott, hol eddig sohasem láttam: most nagy társágokat figyeltem meg“. (Br. MANNESBERG ARVÉD.)

Szolnok-Doboka m. Szt-Gothárdon november elsején rengeteg mennyiségen jelentkeztek. (H. Z. L.)

Alsó-Fehér m. Nagy-Enyeden októberben tömegesebben. (H. Z. L.)

Krassó-Szörény m. Újmoldován november 13-án 2 db. (LINTIA DÉNES.)

Nagy-Küküllő m. Segesváron az első csapatok június 28-án mutatkoztak. Itt voltak október végéig. (LEONHARD VILMOS.)

Brassó megyében június elejtől októberig kisebb-nagyobb csapatokban kóboroltak. Csak-nem mindig Ny-ról jöttek és K-nek repültek. (HAUSMANN ERNŐ.)

A keresztsörűek ezúttal tehát főleg az északi és nyugati megyéket keresték fel. Mi okozhatta tömegesebb megjelenésöket úgy-szólvan egész Európában, nem tudjuk biztosan. Valószínűleg hazájukban elfogyott az eleségük s ez készítette őket az ezáltal kissé szokatlan nagy kóborútjokra. Általában mond-

Mitte Juni, die meisten waren im Juli: 10—30 Stück in einem Fluge. (JOHANN KIRNBAUER.)

In Jánosháza erschienen um die Mitte Juli 10—12 Stück in den Gärten und nährten sich ausschliesslich von den Blattläusen, welche in grosser Menge die Blätter der Pflaumenbäume bedeckten. *Kom. Zala.* In der Gemeinde Szentgyörgyvár liegenden Puszta Felső-Mánd erschien auch ein kleinerer Flug auf den Fichten. Um Törje hörte man sie Mitte August. In der Gegend von Zala-Csány waren sie noch Mitte Oktober. (GEORG SZABÓ.)

Kom. Somogy. In Felső-Segesd zeigten sie sich Mitte August in grossen Flügen und nährten sich ausschliesslich von dem hener sehr reichlichen Samen der Pinusarten. (GRAF BARTHOLOMÄUS v. SZÉCHÉNYI.)

Komitat Baranya. In Bellye erschienen um den 23. Juli 80—100 Stück in dem 8 Morgen umfassenden Fichtenbestande des Bellyeer Kastells, es waren auch Junge unter ihnen, da die Alten zwei Stück noch fütterten. Mitte August waren sie noch da. (BÉLA v. NÉHER.)

„Seit Anfang Juli fielen mir Loxia-Flüge in Kolozsvár, Mikes (Komitat Torda-Aranyos), Szt.-Benedek, Bethlen (Komitat Szolnok-Doboka), auf der „Magura“ (Komitat Kolozs), auf. Dort, wo ich bisher niemals welche sah, konnte ich jetzt grosse Gesellschaften beobachten.“ (BARON ARVÉD v. MANNESBERG.)

Komitat Szolnok-Doboka. In Szentgothárd zeigten sie sich Anfang November in riesiger Anzahl (H. Z. L.)

Komitat Alsófehér. Bei Nagyenyed im Oktober mehrere (H. Z. L.)

Komitat Krassó-Szörény. In Ujmoldova am 13. November 2 Stück. (DYONISIUS LINTIA.)

Komitat Nagyküküllő. In Segesvár zeigten sich die ersten Flüge am 28. Juni. Sie blieben da bis Ende Oktober. (WILHELM LEONHARD.)

Im *Komitat Brassó* strichen von Anfang Juni bis Oktober kleinere-grössere Flüge umher. Sie kamen fast immer von W. und flogen nach O. (ERNST HAUSMANN.)

Die Kreuzschnäbel besuchten also diesmal besonders die nördlichen und westlichen Komitate. Was die Ursache ihres massenhaften Erscheinens sozusagen in ganz Europa war, wissen wir nicht mit Bestimmtheit. Wahrscheinlich trat in ihrer Heimat Nahrungsman- gel ein, und dieser nötigte sie zu diesem

hatjuk, hogy hazánkban ebben az esztendőben nem volt valami szokatlan bőséges toboztermés s mint az adatkból láthatjuk, sok helyen nem is a fenyőerdőket vagy legalább fenyőfákat keresték fel, hanem ellenkezőleg, a kertek gyümölcsfái pusztították a rovarokat, tehát hamarosan feltalálták magokat. Ebből következik az is, hogy tömeges fészkelési helyeiken, fent északon sem vetik meg a rovartáplálékot, jöllehet újabban egyesek ezt már ab ovo kétségbe akarták vonni.

GRESEHIK JENŐ.

heuer etwas weit sich erstreckenden Streifzuge. Im allgemeinen kann man sagen, dass in Ungarn heuer kein überaus reiches Zapfeujahr war und wie wir es aus den Daten sehen, suchten sie an vielen Stellen auch nicht die Nadelwälder, oder wenigstens Nadelbäume auf, sondern im Gegenteil, vertilgten an den Obstbäumen der Gärten Insekten, passten sich also den Verhältnissen schnell an. Es folgt hieraus, dass sie auch in ihrem häufigeren Nistgebiete, oben im Norden, Insektennahrung nicht versemähen, obzwar neuerdings einzelne dies schon ab ovo bezweifeln wollten.

EUGEN GRESCHIK.

Ornithologai jegyzetek a Szepességből.
Érdekes és szép új vendége volt ez évben a Szepesség madárvilágának. A fehérkormű vérese (*Certhneis cenchris* NAUM.) látogatta meg őszi elvonulása alkalmával. Még pedig nem is egyes számban, hanem minden járt csapatossan. Késmárkon aug. 15-én löttek egy példányt. Szept. 1-én pedig HANKÓ BÉLA úr a következő értesítést küldte be intézetünknek: „Egy néhány nap óta a Poprád-Szepestapoleza és virágvölgyi erdő között elterülő mezőkön és főleg réteken kb. 25 tagból álló fehérkormű vérese csapat tartózkodik. A csapatot aug. 26-án észletem először, de lehet, hogy már régebben itt tartózkodik. Egy réten levő száraz fán töltik az éjt s napjal csapatossan kószálnak, vagy szarkák és szürke varjak társaságában a réteken bogarásznak. Egyszer a táviródrótikon ülve is láttam őket. Egyet lelöttem közülök, begye esupán rovarokkal volt megtömve. Lábát és csörét mellékelem.“ — Ez volna tehát e kiválképpen déli fajnak legészakibb előfordulása hazánkban.

Ornithologisches aus der „Szepesség“.
Ein interessanter und schöner neuer Gast besuchte heuer die Ornis der „Szepesség“. Der Rötfalke (*Certhneis cenchris* NAUM.) machte während seines Herbstzuges hier Halt. Und zwar nicht nur ein Exemplar, sondern gleich ein ganzer Flug. Bei Késmárk wurde am 15. August ein Exemplar geschossen. Am 1. September wiederum sendete Herr BÉLA HANKÓ folgende hierhergehörende Notiz unserem Institute ein: „Seit einigen Tagen hält sich auf den Feldern und besonders auf den Wiesen zwischen Poprád-Szepestapoleza und dem Virágvölgyer Wald ein aus 25 Stück bestehender Flug der Rötfalken auf. Den Flug beobachtete ich zum erstenmale am 25. August, aber es ist möglich, dass sie schon länger hier sind. Die Nachtruhie halten sie auf einem trockenen Baum an einer Wiese, tagsüber streichen sie umher oder suchen auf den Wiesen in Gesellschaft der Elstern oder Nebelkrähen nach Käfern. Einmal sah ich sie auch auf den Telegraphendrähten sitzen. Ein Stück schoss ich herab, der Kropf war mit lauter Insekten angefüllt. Den Fuss und den Schnabel lege ich bei“. — Dieser Fall wäre also das nördlichste Vorkommen dieser ausgesprochen südlichen Art in Ungarn.

Am 15. November, abends 7 Uhr sind über Lőcse unzählige, hier noch nie in solcher Menge gesehene Scharen von Wildgänzen in NO.-Richtung durchgezogen. Am selben Tage wurde ebenfalls in Lőcse ein flügellahmer Nordseetaucher (*Gavia septen-*

Nov. 15-én este 7 órakor pedig itt még sohasem észlelt óriási csapatokban vadludak szelték át a levegőt Lőcse felett. ÉK irányt tartva. Ugyan e napon egy szárnyaszegzett

északi búvárt (*Gavia septentrionalis* L.) fogtak el ugyancsak Lőcsén. Nov. 15-e különben is nevezetes arról, hogy e napon az ország legkülönbözőbb vidékeiről jelentettek északi vendégeket.

GRESCHIK JENŐ.

Naplójegyzetek a Hortobágyról. 1909 július 7. Tömérdek barna kányát — *Milvus migrans* (BODD.) — láttam, a mint a *dankásirályok* társaságában a földön esetlenül futkosva szöcskéztek. A Daraksa réten 8 daru (*Grus grus* L.) és 70 fehér gólya. Este az erdőn 4—5 réti sas — *Haliaëtus albicilla* (L.) és egy királysas (*Aquila melanætus* L.). Egy öreg réti sast löttem.

Júl. 13. Fiam egy vedlésben lévő *Aquila melanætus* L. lött. Láttam egy réti sast is.

Júl. 14. Bágyon egy reznektúzok-kakast (*Otis tetraz* L.) ejtettetem el.

Aug. 8. A Paperén 13 daru. E madarakkal még aug. 9-én és 10-én, szept. 2-án és 3-án találkoztam. Aug. 9-én árpatarlóra és lábon álló kölesre szálltak.

Szeptember 5. A fehér farkú ölyv — *Buteo ferox* (Gm.) — úgy látszik rendes vendége a Hortobágynak; 2 példányát e hó 3-án és 4-én láttam Daraksán és Keeskésen. Egyik egy dörgölő-fán, a másik a forráskúton hál. E madarakat nappal mindig a földön látom, ahol úgy látszik szöcskék fogdosnak. El-ejtésük hajnalban legkönyebb; ilyenkor álmossabbak és ügyetlenebbek, mint este vagy éjjel.

Október 4. A *Buteo ferox* egyikét sikertült megkapnom.

Ez már a harmadik. Tudok még ugyanott 2—3 példányt.

Október 18—19. Egy réti sast, sok liliket (*Anser albifrons* Scop.) és kevés vetési ludat (*Anser fabalis* LATH.) láttam. Az elejtett 6

trionalis L.) erbeutet. Der 15. November d. J. ist übrigens äusserst interessant, da an diesem Tage aus den verschiedensten Gegenden des Landes nördliche Gäste gemeldet wurden.

EUGEN GRESCHIK.

Ornithologische Tagebuchnotizen vom Hortobágy. 7. Juli 1909. Ich beobachte Massen von braunen Milanen — *Milvus migrans* (BODD.) —, welche in Gesellschaft mit *Lachmöven* ungeschickt auf dem Boden herumlaufend Heupferdchen nachstellten. Auf der Daraksa-Wiese 8 Kraniche — *Grus grus* (L.) — und 70 Weißstörche. Abends im Walde 4—5 Seeadler — *Haliaëtus albicilla* (L.) — und ein *Aquila melanætus* L. Einen alten Seeadler erlegte ich.

13. Juli erlegte mein Sohn einen in der Mauser befindlichen *Aquila melanætus* L. Beobachtet wurde ein Seeadler.

14. Juli erlegte ich in Bágy ein Männchen vom Zwergrappen — *Otis tetraz* L.

8. August am Papér 13 Kraniche. Diese Art traf ich noch am 9. und 10. August, sowie am 2. und 3. September. Am 9. August beflogen sie Gerstenstoppeln und noch nicht abgemähte Hirse.

5. September. Der Adlerbussard — *Buteo ferox* (Gm.) — ist, wie es scheint, ständiger Gast im Hortobágy: 2 Exemplare beobachtete ich am 3. und 4. Sept. in Daraksa und Keeskés. Einer schlafet auf einem Viehreibpfahle, der andere auf einem Brunnenschwengel. Diese Vögel sehe ich während des Tages immer auf dem Erdboden, wo sie, wie es scheint, nach Heupferdchen fahnden. Die Erlegung geschieht am leichtesten in der Morgendämmerung, indem sie dann viel verschlafener und ungeschickter sind als abends oder in der Nacht.

4. Oktober. Es gelang mir, einen *Buteo ferox* zu erlegen. Dies ist schon der dritte. Es sind mir noch 2—3 Exemplare bekannt.

18. und 19. Oktober. Beobachtete einen Seeadler, viele *Anser albifrons*, SCOP. und wenige *Anser fabalis*, LATH. Unter den 6 erlegten Exemplaren von Wildgänsen befand sich eines mit gelben Füßen und fleisch-

lúd közt volt egy sárgalábú hússzinű csőrű példány, melyet nem ismerek. Vadászom „öszvér lúd“-nak mondta.¹ A fehér farkú ölyr úgy látszik elvonult már.

SZOMJAS GUSZTRÁV.

Merops apiaster L.-telep a titeli fensikon. A keleti pompában ragyogó tollazatával anynyira feltűnő „méhmadár“, a hogyan Titel vidékének magyarsága nevezi a *Merops apiaster*-t, az 1908. és 1909. évben fészkelte a titeli fensiknak a Tisza felé eső magas és meredek, ügyszolván megközelíthetetlen partjainban. Az első évben 400–500 párra becsülttem a fészkelők számát, a melyek végig az egész fensikon több kisebb telepre voltak széjjelzörva. Legnépesebb volt a Perkovácz szállás — most téglagyár — mellett levő telep. 1909-ben feltűnően kisebb volt a számnuk, úgy hogy az imént említett telepen minden össze 25–30 pár fészkelte.

A rendkívül feltűnő apadásnak részben tényleg az a nagy üldözés az oka, a melynek úgy a méhészek, mind pedig egyes puskások részéről ki van téve, de ez a körülmény egymagában véve még nem elegendő magyarázat, mert evvel szemben az évenkénti természetes szaporlás is igen tetemes lehet. A tojások és fiókák ugyanis szinte hozzáférhetetlenek, mert a fészkek kiásásának körülményes munkája a legtöbb helyen ügyszolván csak életveszélyteljes végezhető a meredek s folytonos leomlással fenyegető partokban. A keltés tehát szinte teljes mértékben biztosítva van.

Ezekután még csak a táplálkozási viszonyok kedvezőtlen voltával lehetne elfogadhatóan megmagyarázni a feltűnő apadást. Erre vonatkozólag igen beható és pontos megfigyeléseket gyűjtöttettem, mert a madarak táplálkozási területe a Tiszának a teleppel szemben fekvő partján elterülő vadászterületen volt, ahol állandóan nagy csapatokban figyeltem meg őket. Érdekes dolog, hogy a méhészekhez csak akkor jött, a mikor huzamosabb ideig tartó esőzés és hüvös időjárás után másnemű tápláléka elült. Igaz, hogy

farbigem Schnabel, welches mir unbekannt ist. Mein Jäger nannte sie „Bastardgans“.¹ Der Adlerbussard ist, wie es scheint, weggezogen.

GUSTAV V. SZOMJAS.

Merops apiaster L. — Kolonie am Plateau in Titel. Der durch sein in orientalischer Pracht glänzendes Gefieder so auffallende *Bienenfresser* nistete in den Jahren 1908 und 1909 in den gegen den Tiszafluss abfallenden hohen, steilen und fast unzugänglichen Abhängen des Plateaus von Titel. Im ersten Jahre schätzte ich die Anzahl der Brutpaare auf 400–500; dieselben waren auf der ganzen Länge des Plateaus in mehrere kleinere Kolonien verteilt. Am volkreichsten war die Kolonie neben dem Perkovácz Meierhofe, wo sich jetzt eine Ziegelei befindet. Im Jahre 1909 war ihre Anzahl viel geringer, so dass in der oben erwähnten Kolonie insgesamt nur 25–30 Paare brüteten.

Die Ursache dieser auffallenden Verminderung ist teilweise tatsächlich die grosse Verfolgung, welcher der Vogel seitens der Imker und einzelner Gewehrtragender ausgesetzt ist, doch ergibt dieser Umstand allein noch keine genügende Erklärung, indem diesen gegenüber auch der jährliche Zuwachs wirklich bedeutend sein muss. Die Eier und Jungen sind nämlich fast unerreichbar, indem das umständliche Ausgraben der Nester an den meisten Stellen infolge der steilen und stetig mit dem Einsturze drohenden Abhängen nur mit Lebensgefahr vollzogen werden kann. Die Brut ist daher fast vollkommen gesichert.

Es könnte daher diese auffallende Abnahme nur durch die ungünstigen Ernährungsverhältnisse in annehmbarer Weise erklärt werden. Diesbezüglich konnte ich sehr eingehende und genaue Beobachtungen anstellen, indem sich das Nahrungsgebiet der Vögel am entgegengesetzten Ufer des Tiszaflusses auf meinem Jagdgebiete befand, wo ich sie ständig in grossen Flügen beobachten konnte. Es ist eine interessante Erscheinung, dass sie nur dann die Bienenstände bestürmten,

¹ Valószínűleg az *Anser albifrons* Scop. ezidei fiatal példánya.

Kir. M. O. K.

¹⁾ Wahrscheinlich ein diesjähriges junges Exemplar von *Anser albifrons* Scop. Königl. U. O. C.

ilyen alkalmakkor állandóan őriztetni kellett a méhest. Egyébként a Tisza és Béga folyók menti füzesekben és nádasokban tartózkodtak, sőt az egyik csapat egy 5 holdas kukoricza táblát választott állandó tanyával. Táplálék dolgában tehát egyáltalán nem lehettek megszorulva s ezért azt hiszem, hogy a szembetűnő apadás oka nem a mi viszonyainkban gyökerezik.

Részemről már eddig is elkövettem minden, hogy úgy a méhészek, mint a vadászok lehetőleg kiméljék és kiméltessék másokkal is hazánknak ezt a folyton pusztuló gyönyörű madáralakját s tölem telhetőleg ezentúl is rajta leszek, hogy ezen az állandó megtelepedésre egyébként rendkívül kedvező vidéken minél tovább találhasson menedéket. minden erőből azon leszek, hogy az érdekes telep mint *természeti emlék* fenmaradjon.

LOWIESER IMRE.

Neophron percnopterus (L.) előfordulása. 1904 május hónapjában 3 példányt figyeltem meg Farkasd község mellett Torontál megyében.

LOWIESER IMRE.

Gypaetus barbatus (L.) előfordulása a Retyezáthban. Az 1908. év folyamán oly sokszor és oly sokfelé, de hiába keresett sas-keselyűből 1909 február 28-án észleltetett egy példány a Retyezátban. Feltétlenül itt fészkelő példány lehetett.

BARTHOS GYULA.

Ismertetlen Syrrhaptes paradoxus (PALL.) adatok. Két kitömött példány van az egri róm. kath. főgimnázium gyűjteményében; mindkettőt Kerecsenden (Hevesmegye) lőtték 1889 február 14-én. Ez az adat is az 1888. évi inváziót követő áttelepéshez sorolható.

SZEMERE LÁSZLÓ.

wenn ihre anderseitige Nahrung infolge länger andauernder Regenzeit verschwunden war. Es ist jedoch wahr, dass bei solchen Gelegenheiten der Bienenzug stetig gehütet werden musste. Ansonsten hielten sie sich in den Weiden- und Rohrwäldern längs des Tisza- und Bega-Flusses auf und ein Flug wählte sogar eine 5 Joch betragendes Maisfeld zum ständigen Aufenthaltsorte. Beziiglich der Nahrung konnten sie daher kaum grossen Mangel leiden, und glaube ich deshalb, dass die auffallende Abnahme nicht in den hiesigen Verhältnissen wurzeln kann.

Meinerseits versuchte ich auch schon bisher alles, um dieser praehtvollen, jedoch in stetiger Abnahme begriffenen Vogelart unseres Landes seitens der Imker und Jäger Schonung angedeihen zu lassen, und werde ich auch in Zukunft alles anwenden, um für dieselbe in diesem zum ständigen Aufenthalte so günstigen Gebiete je länger ein sicheres Asyl zu erhalten. Ich werde nichts unversucht lassen, um diese interessante Kolonie als Naturdenkmal erhalten zu können.

EMERICH LOWIESER.

Vorkommen von Neophron percnopterus (L.). Am 10. Mai 1904 beobachtete ich drei Exemplare bei der Gemeinde Farkasd. Kom. Torontál.

EMERICH LOWIESER.

Vorkommen von Gypaetus barbatus (L.) im Retyezát. Von dem im Jahre 1908 so oftmals und an so vielen Stellen, aber umsonst gesuchten Lämmergeier wurde am 28. Februar 1909 ein Exemplar im Retyezát beobachtet. Es dürfte jedenfalls ein hier nistendes Exemplar gewesen sein.

JULIUS v. BARTHOS.

Unbekannte Daten über Syrrhaptes paradoxus PALL.). Es befinden sich zwei ausgestopfte Exemplare in der Sammlung des röm. kath. Obergymnasiums zu Eger; beide wurden am 14. Februar 1889 in Kerecsend (Kom. Heves) erlegt. Dieses Datum kann auch zur Überwinterung, welche der Invasion von 1888 folgte, gerechnet werden.

LADISLAUS v. SZEMERE.

Kiegészítő adatok a Syrrhaptes paradoxus (PALL.) 1908. évi inváziójához.

Mosonbánfalfán a múlt évi jelentésben fölemlíttetéken kívül még 2 példány lövett; Mind a kettő SCHOBEL GOTTFRIED vadőr gyűjteményében van.

Július végén 1 darabot lőttek Puszta-Tomajon (Kunhegyes mellett, J.-N.-K.-Szolnok m.). BRENGL JÁNOS.

November 3-án ő darabból álló csapatot figyeltek meg Tiszaszentmártonban, Szabolcs-megyében; másnap már nem voltak láthatók. RÉPÁSZKY ISTVÁN.

A „Vadászlap” 1908. évi folyamának 413. lapja szerint október elején 3 darabot figyeltek meg Hegyháthodászon, Vas m.

Kir. M. O. K.

Muscicapa parva (BECHST.) fészkelése Tavarnán. Ezt a ritka fajt az idei (1909) nyáron figyeltem meg első ízben mint fészkelőt Tavarnán.

SZEÖTS BÉLA.

Buteo ferox (Gm.) ismételt gyakori előfordulása.

Még az 1908. év végéről újabb telelési adatot is kaptunk. Dr. DÖRNING HENRIK közlése szerint decz. 20-án ejtettek el egy példányt Pinczehelyen, Tolnamegyében.

Az 1909. évi előfordulások minden az őszi vonulás idejére esnek. Az első már meglepően korai adatot dr. LENDL ADOLFnak köszönjük; ez a példány augusztus 14-én lett lelöve Seregélyesen, Fejér megyében.

A Hortobágyon az idén ismét több példány mutatkozott. SZOMJAS GUSZTÁV szeptember 3. és 4-én látott egy-egy példányt; okt. 4-én lőtt ugyanott egy darabot, s ugyanakkor még 2–3 példány tartózkodott a Hortobágyon.

Okt. 3-án juv. ♂ lövett Boldogfalfán, Hunyadmegyében, BARTHOS GYULA értesítése szerint.

Minden esetre fölhiyjuk megfigyelőink figyelmét erre a fajra, a mely a legújabb időben határozottan sokkal gyakrabban keresi föl hazánk területét mint annak előtte. Lehet,

Ergänzungsdaten zur Invasion 1908 von *Syrrhaptes paradoxus* (PALL.). In Mosonbánfalfalva wurden ausser den im vorjährigen Berichte erwähnten noch zwei Exemplare erlegt; beide befinden sich in der Sammlung des Jagdhüters GOTTFRIED SCHOBEL.

Ende Juli wurde ein Exemplar in Puszta Tomaj (bei Kunhegyes, Kom. J.-N.-K.-Szolnok) erlegt. JOHANN BRENGL.

Am 3. November wurde ein Flug von fünf Exemplaren in Tiszaszentmárton, Kom. Szabolcs, beobachtet; nächsten Tag waren sie nicht mehr zu sehen. STEPHAN v. RÉPÁSZKY.

Nach Seite 413 des Jahrganges 1908 der „Vadászlap“ wurden Anfang Oktober drei Exemplare in Hegyháthodász, Kom. Vas, beobachtet.

Königl U. O. C.

Das Nisten von *Muscicapa parva* (BECHST.) in Tayarna. Diese seltene Art beobachtete ich im heurigen (1909) Sommer zum ersten Male brütend in Tayarna.

BÉLA v. SZEÖTS.

Wiederholtes häufiges Vorkommen von *Buteo ferox* (Gm.). Vom Ende des Jahres 1908 erhielten wir nochmals ein Überwinterungsdatum. Laut dem Berichte von Dr. HEINRICH DÖRNING wurde am 20. Dez. ein Exemplar in Pinczehely, Kom. Tolna, erlegt.

Das Vorkommen im Jahre 1909 beschränkt sich ausschliesslich auf den Herbstzug. Das erste schon überraschend frühe Datum verdanken wir Dr. ADOLF LENDL; dieses Exemplar wurde am 14. August in Seregélyes, Kom. Fejér, erlegt.

Auf dem Hortobágy zeigten sich heuer wieder mehrere Exemplare. GUSTAV v. SZOMJAS sah am 3. und 4. Sept. je ein Exemplar; am 4. Okt. erlegte er daselbst ein Stück, und hielten sich zur selbigen Zeit noch 2–3 Exemplare auf dem Hortobágy auf.

Laut dem Berichte von JULIUS v. BARTHOS wurde am 3. Okt. ein juv. ♂ in Boldogfalva, Kom. Hunyad, erlegt.

Wir möchten jedenfalls die Aufmerksamkeit unserer Beobachter auf diese Art aufrufen, indem dieselbe Ungarns Gebiet in neuerer Zeit ganz bestimmt häufiger zu besuchen

hogy ez a gyakoribb megjelenés állandónak bizonyul, de viszont az is megeshetik, hogy ezután majd kimaradózik, s még a fokozottabb megfigyelés daczára se kapunk majd ily aránylag nagyszámú, előfordulási adatot, mint az elmúlt két esztendőben.

Kir. M. O. K.

Megjelölt fehér gólya Olaszországban.
Az „*Avicula*“ XIII. évfolyamának 71. lapján azt az érdekes hirt közli ARMANDO LUCIFERO, hogy Roccella-Jonica faluban — Reggio Calabria tartomány — f. évi szeptember hó vége felé fehér gólyát lőttek, mely egyik lábán fémlemezt hordott a következő fölirattal: „*Jos. Brandl Orgelbauer Marburg Steiermark*“. Minthogy igen érdekelte az eset, azonnal írtam BRANDL JÓZSEF ürnak, aki f. évi okt. 27-én kelt leveleiben azt válaszolta, hogy a szóbanforgó fehér gólya idei költésű fióka, a mely Sunjában — Zágráb megye — született. Innen a nyár folyamán egyik testvérével együtt Marburgba került, ahol a fogáságban teljesen megszelidülték. Szeptember közepén elvonultak, valószínűleg egyedül, mert más gólya a városban nem volt. A téli szállásba vezető uton érte utól a jelölt példányt — a másik nem lett megjelölve — az a végzet, a mely a fogáságban megszelidült, tehát az ember iránt túlbizalmas madarak rendes sorsa.

Ez az eset különösen abból a szempontból kelthet érdeklődést, hogy ez a szülőföldjétől elkerült gólyatestvérpár egyedül, vezetők és társak nélkül indult el a téli szállás felé és pedig minden jel szerint oly utoń, a melyen csak kivételesen találkozhattak más vonuló gólyákkal, a melyen tehát valószínűleg végig egyedül maradtak. A magyar megfigyelések alapján ugyanis tudjuk, hogy az Adriai-tenger partján csak szóraványosan és többnyire csak a vonulási időszakon kívül szoktak megjelenni a gólyák.

pflegt als früher. Möglich, dass sich dieses häufigere Vorkommen als konstant erweisen wird, doch ist es anderseits ebenso leicht möglich, dass der Adlerbussard später ausbleiben wird, und dass wir trotz erhöhter Aufmerksamkeit nicht mehr so verhältnismässig zahlreiche Daten über das Erscheinen erhalten, als in den letzten zwei Jahren.

Königl. U. O. C.

Gezeichneter weisser Storch in Italien.

Auf pag. 71 des XIII. Jahrganges der „*Avicula*“ gibt ARMANDO LUCIFERO die interessante Nachricht, dass in Roccella-Jonica — Provinz Reggio Calabria — Ende September dieses Jahres ein weisser Storch erlegt wurde, welcher an einem Fusse ein Messingplättchen mit der folgenden Aufschrift trug: „*Jos. Brandl Orgelbauer Marburg Steiermark*.“ Indem mich die Sache ungemein interessierte schrieb ich sofort an Herrn JOSEF BRANDL, von wo ich in einem am 27. Oktober I. J. datierten Briefe die Mitteilung erhielt, dass der in Rede stehende weisse Storch ein diesjähriges Junges aus Sunja — Komitat Zágráb — ist. Von hier kam es während des Sommers mit einem seiner Geschwister nach Marburg, wo beide in der Gefangenschaft lebten und vollständig zahm wurden. Mitte September zogen sie ab, wahrscheinlich allein, indem sich in der Stadt keine anderen Störche befanden. Auf dem Wege in das Winterquartier wurde das gezeichnete Exemplar — das andere war nicht markiert — von dem Schieksale ereilt, welches das gewöhnliche Los der in Gefangenschaft zahm gewordenen, daher dem Menschen gegenüber allzu zutraulichen Vögel ist.

Dieser Fall erregt die Aufmerksamkeit besonders von dem Standpunkte, dass dieses der Heimat entrissene Storchgeschwisterpaar allein, ohne Gesellschaft und Führer nach dem Winterquartier aufbrach und allem Anschein nach einen solchen Weg einschlug, wo sie nur ausnahmsweise mit andern ziehenden Störchen zusammentreffen könnten und daher wahrscheinlich bis zum Ende allein blieben. Auf Grund der ungarischen Beobachtungen wissen wir nämlich, dass der weisse Storch nur vereinzelt und gewöhnlich außer der Zugszeit an der Adriaküste zu erscheinen pflegt.

A főérdeklődésre számithat azonban az a tény, hogy nem a dán, német és magyar jelölési kísérletek alapján szinte már pozitív tényként megállapított délkeleti útvonalon történt a vonulás. A kérdés csak az, hogy normálisnak vehető-e a szülőföldjüktől elkerült s első izben és egyedül elindult gólyák útja, vagy pedig úgynevezett „eltéredt“ példányoknak kell öket tekinteni? Még érdekesebbé teszi a dolgot ARMANDO LUCIFEROnak az a megjegyzése, hogy vidékükön állandóan átszoktuk vonulni őszsel és tavaszszal a fehér gólyák. Mely vidék gólyái ezek? Féltehető-e, hogy a zágrábi medencében fészkelő gólyák, mintán alig másfélszáz kilométerre vannak az Adriától, erre veszik útjukat? A szóbanforgó eset kiválóan érdekes és tanulságos problémát vetett föl, a melyet csakis idevágó jelölési kísérletek révén lehetne tisztázni: a jelölési kísérleteket tán a Horvát Ornithologai Központ végezhetné addig, a mig eldől a kérdés.

SCHENK JAKAB.

Das Hauptinteresse dürfte jedoch die Tatsache beanspruchen, dass der Zug nicht auf der laut den Resultaten der Vogelzugversuche in Dänemark, Deutschland und Ungarn fast schon als positive Tatsache festgestellten südöstlichen Reiseroute geschah. Es bleibt nun die Frage, ob der Zug dieser, der Heimat entrissenen, zum ersten Male und allein abgezogenen Jungstörche als normal betrachtet werden kann, oder ob man es mit sogenannten „Irrgästen“ zu tun hat. Die Frage gestaltet sich noch interessanter durch die Bemerkung von ARMANDO LUCIFERO dass in ihrer Gegend die Störche während des Herbstes und Frühjahrs gewöhnliche Durchzügler sind. Welchen Gegenden gehören diese Störche an? Kaum es angenommen werden, dass die im Becken um Zágráb brütenden Störche, nachdem sie kaum anderthalb Hundert Kilometer von der Adria entfernt sind, ihren Weg dahin nehmen? Der vorliegende Fall warf ein hervorragend interessantes und lehrreiches Problem auf, welches nur durch einen entsprechenden Markierungsversuch geklärt werden könnte; die Markierungsversuche könnten vielleicht von der Kroatischen Ornithologischen Zentrale angestellt werden, so lange, bis die Frage gelöst wäre.

JAKOB SCHENK.

Vonuláson levő vadlindák iránytartása. Néhány évvel ezelőtt november elején, mikor az 1300 méter magas Ranka havasnak — Ungmegye és Galiczia határán — éppen a legtetején voltam elfoglalva, érdekes vadludvonulást sikerült megfigyelnem. Éppen ebéd utáni pihenőket tartottak, mikor észak felől 1000—1100 méter magasságból eredő saját-ságos zúgás szakította meg az egyhangú szélsüvitést; alig néhány másodpercet mulva 30—40 darabból álló vadludfalka vonult át 3—4 méternyire a fejünk fölött oly óriási sebességgel, milyent hirtelenül lecsapó ragadozó madárnál is csak ritkán észletem. A mint túlhaladtak bennünket, ismét 300—400 méteres alacsonyabb régióban haladtak hihetetlen sebességgel, irányváltoztatás nélkül.

Das Einhalten der Richtung auf dem Zuge befindlicher Wildgänse. Vor einigen Jahren, Anfang November, als ich gerade auf dem Gipfel der 1300 Meter hohen „Ranka“-Alpe — an der Grenze des Komitates Ung und Galiziens — beschäftigt war, konnte ich einen sehr interessanten Zug der Wildgänse beobachten. Wir hielten gerade Mittagsrast, als das monotone Windesgeheul von einem aus nördlicher Richtung und aus einer 1000—1100 Meter betragenden Höhe stammenden eigentümlichen Sansen unterbrochen wurde; nach kaum einigen Sekunden zogen 30—40 Wildgänse kaum 3—4 Meter über uns hinweg mit einer solch enormen Schnelligkeit, wie ich sie selbst bei plötzlich herabschiesenden Raubvögeln nur selten beobachtet kounte. So wie sie an uns vorbei waren, flogen sie schon wieder in 300—400 Meter niedriger gelegenen Regionen mit wahrlich unglaublicher Geschwindigkeit ohne Richtungs-

a mint azt jó távesővem segélyével pontosan megtudtam figyelni.

Úgy magyarázom a dolgot, hogy a körülbelül 1000 méter magasságban vonuló vadludak inkább átrepülték az előbbük tornyosuló akadályt, sem hogy a kitéréssel eredeti vonulási irányukat megváltoztassák.

PÁSZTOR SÁNDOR.

Madárvonulás Brailában (Románia). BATSCHEI
GYÖRGY megfigyelései.

wechsel, was ich mit meinem guten Feldstecher ganz genau beobachten konnte.

Ich erkläre mir die Sache so, dass die in ungefähr 1000 Meter Höhe ziehenden Wildgänse lieber das im Wege stehende Hindernis überflogen, um durch das Ausweichen ihre ursprüngliche Richtung nicht verändern zu müssen.

ALEXANDER PÁSZTOR.

Vogelzug in Braila (Rumänien). Beobachtungen von GEORG BATSCHEI.

Őszi vonulás 1908. — Herbstzug 1908.

Sept. 28.	Hirundo rustica
Aug. 28.	Ciconia ciconia
	600 → SE.
Sept. 3.	Ciconia ciconia
	300 → SE.
Sept. 14.	Ciconia ciconia
	2000—3000 → E.
Sept. 21.	Ciconia ciconia
	100 → S.
Sept. 9.—Nov. 26.	Scolopax rusticola
Nov. 14.	Ardea cinerea
Oet. 2.	Chelidonaria urbica
„ 21.	Grus grus
Sept. 14.	Cuculus canorus
Nov. 18.	Motacilla alba
Oct. 26.	„ boarula
Nov. 29.	Alauda arvensis

Nov. 6.	Columba oenas
„ 12.	„ palumbus
„ 18.	Coturnix coturnix
„ 12.	Crex crex
Sept. 26.	Luscinia luscinia
Oct. 2.	Oriolus oriolus
„ 28.	Sturnus vulgaris
„ 21.	Turtur turtur
Sept. 28.	Upupa epops
Dec. 8.	Vanellus vanellus
Oct. 3.	Ardea ralloides
„ 21.	„ alba
„ 27.	„ garzetta
Sept. 24.	Muscicapa grisola
Oct. 18.	„ parva
„ 28.	Pratincola rubetra
Nov. 1.	„ rubicola
Oct. 25.	Sylvia sylvia

Oct. 1.	Sylvia simplex
„ 17.	„ atricapilla
„ 17.	Phylloscopus trochilus
„ 21.	„ acredula
„ 1.	Aerocephalus arundinaceus
Sept. 20.	Aerocephalus pallustris
Nov. 16.	Turdus musicus
Oet. 14.	Ruticilla phoenicea
Sept. 26.	Lanius collurio
„ 28.	Emberiza hortulana
„ 28.	Coracias garrula
Oct. 24.	Caprimulgus europaeus.

Tavaszi vonulás 1909. — Frühjahrszug 1909.

Apr. 12.	Hirundo rustica
Mart. 18.	Ciconia ciconia
Apr. 11.	„ „ sok — viele → NW.
„ 12.	D. e. — Vormitt. Ciconia ciconia sok viele → NW.
„ 12.	D. u. — Nachmitt. Ciconia ciconia sok — viele → W.
Mart. 19.	Scolopax rusticola
„ 15.	Ardea cinerea
Apr. 9.	Chelidonaria urbica
Mart. 22.	Grus grus
Apr. 16.	Cuculus canorus
Mart. 21.	Motacilla alba

Mart. 21.	Motacilla boarula
„ 24.	Alauda arvensis
„ 21.	Columba oenas
„ 21.	„ palumbus
Apr. 23.	Coturnix coturnix
Mai 3.	Luscinia luscinia
Apr. 25.	Oriolus oriolus
Febr. 22.	Sturnus vulgaris
Mart. 18.	Upupa epops
„ 3.	Vanellus vanellus
Apr. 2.	Phylloscopus acre-dula
„ 20.	Lanius minor
„ 22.	„ collurio
„ 24.	Merops apiaster
Mart. 21.	Anthus trivialis

Mai 6.	Sylvia atricapilla
Apr. 8.	„ curruca
Mart. 18.	Erithacus rubecula
„ 18.	Ruticilla phoenicea
Apr. 19.	Caprimulgus europaeus
Febr. 26.	Turdus musicus
Mart. 9.	„ torquatus
Apr. 25.	Coracias garrula
„ 25.	Clivicola riparia
„ 18.	Ardea purpurea
„ 10.	„ alba
„ 18.	„ garzetta
„ 18.	„ ralloides
„ 18.	Nycticorax nyctecorax

Apr. 21.	<i>Ciconia nigra</i>	Mart. 19.	<i>Fulica atra</i>	Mart. 16.	<i>Nunneius arenatus</i>
" 6.	<i>Spatula clypeata</i>	Apr. 6.	<i>Charadrius phivialis</i>	Apr. 2.	<i>Pavoncella pugnax</i>
" 18.	<i>Platalea leucorodia</i>	" 12.	<i>Charadrius morinellus</i>	Mart. 21.	<i>Colymbus cristatus</i>
" 18.	<i>Gallinago major</i>	" 12.	<i>Charadrius alexandrinus</i>	" 21.	" <i>griseigena</i>
Mart. 21.	" <i>gallinago</i>	" 18.	<i>Plegadis falcinellus</i>	" 9.	<i>Anser albifrons</i>
" 21.	" <i>gallinula</i>			Apr. 18.	<i>Hydrochelidon nigra</i>
" 14.	<i>Gallinula chloropus</i>			Mai 1.	<i>Muscicapa grisola</i>

Madárvonulási adatok Veresköröl (Gömör m.). — Vogelzugsdaten aus Vereskö (Kom. Gömör).

Faj neve Name der Art	Megfigyelés éve — Jahr der Beobachtung														
	1866	1867	1868	1869	1870	1871	1872	1873	1874	1875	1876	1877	1878	1879	1880
<i>Hirundo rustica</i>	IV. 12	IV. 19	IV. 23	IV. 11	IV. 26	IV. 18	IV. 20	IV. 10	IV. 16	V. 2	IV. 15	IV. 8	IV. 19	IV. 14	IV. 12
<i>Motacilla alba</i>	III. 21	—	III. 18	III. 31	III. 20	III. 16	III. 3	III. 28	IV. 3	III. 14	III. 19	III. 28	—	III. 8	—
<i>Cuculus canorus</i>	—	—	IV. 24	IV. 24	IV. 28	IV. 25	IV. 19	IV. 22	IV. 24	V. 4	IV. 20	IV. 27	IV. 26	IV. 25	IV. 20
<i>Ruticilla tithys</i>	—	—	—	IV. 1	—	IV. 6	—	III. 27	III. 29	—	III. 29	III. 22	—	—	—
<i>Alauda arvensis</i>	—	III. 21	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

Megfigyeltetett: az „első feeske“, az első „billegény“, a kakuk „első szólása“, a rozsdásfarkú fülemile „első érkezése“ és a pacsirta „első éneke“; utóbbi Zavadka községen.

A fenti adatokat megboldogult DR. MAUKS KÁROLY gyűjtötte.

MAUKS VILMOS.

Es wurde beobachtet „die erste Schwalbe“, „die erste Bachstelze“, „der erste Ruf“ des Knkuks, „die erste Ankunft“ des Rotschwanzchens und der „erste Gesang“ der Lerche: das letztere Datum bezieht sich auf Zavadka.

Die obigen Daten sind Beobachtungen des weiland DR. KARL MAUKS.

WILHELM MAUKS.

Madárvonulási megfigyelések Jaroslavhól. PASCESENKO SZERGEJ megfigyelései.

Ősz vonulás 1906.

- Szept. 13. *Grus grus* kezd elvonulni.
 " 14. *Locustella fluviatilis*.
 " 15. *Erithacus rubecula* nagyban vonal; nagy esapat *Fringilla montifringilla* és *Coccothraustes coccothraustes*, mely nálunk ritka.
 " 17. *Parus ater* érkezése.
 " 23. *Alauda arvensis* elvonul.
 Okt. 3. *Cannabina linaria* érkezik északról.
 " 7. *Fringilla coelebs* nagy csapatokban érkezik és gyorsan tovább vonal; *Corvus frugilegus*, néhány *Phylloscopus acredula*; *Syrnium aluco*.

Vogelzugsbeobachtungen aus Jaroslav. Beobachtungen von SERGEJ PASCHTSCHENKO.

Herbstzug 1906.

13. Sept. *Grus grus* beginnt zu ziehen.
 14. " *Locustella fluviatilis*.
 15. " Starker Zug von *Erithacus rubecula*: grosse Flüge von *Fringilla montifringilla* und *Coccothraustes coccothraustes*, letztere Art ist bei uns selten.
 17. " Ankunft von *Parus ater*.
 23. " *Alauda arvensis* zieht.
 3. Oct. *Cannabina linaria* erscheint von Norden.
 7. " *Fringilla coelebs* erscheint in grossen Flügen und zieht schnell weiter; *Corvus frugilegus*, einige *Phylloscopus acredula*; *Syrnium aluco*.

- Okt. 8. *Alauda arvensis*, utolsók.
 „ 12. *Loxia curvirostra* kis számban.
 „ 16. *Pinicola enucleator* érkezik északról.
 „ 20. *Turdus pilaris* nagy csapatokban.

Őszi vonulás 1907.

- Szept. 23. *Grus grus* esapatok elvonulása.
 „ 25. *Anthus trivialis* kezd vonulni.
 „ 26. *Accentor modularis* vonul.
 „ 30. *Sylvia atricapilla* utolsó.
 Okt. 3. *Alauda arvensis* és *Sturnus vulgaris* nagy csapatokban vonul.
 „ 6. *Cannabina linaria* érkezik északról.
 „ 31. *Cannabina linaria* nagy csapatokként érkezik; *Pinicola enucleator* elvonul.
 Nov. 2. A város közelében egy csapat *Ampelis garrulus*.

Őszi vonulás 1908.

- Szept. 13. *Fringilla montifringilla* érkezik nagy csapatokban.
 „ 17. *Limicola platyrhyncha* érkezik néhány darab.
 „ 30. *Sylvia atricapilla* utolsó.
 Okt. 3. *Parus atcr* érkezése.
 „ 7. *Troglodytes troglodytes* átvonulása.
 „ 15. *Corvus frugilegus* elvonul.
 „ 19. *Sturnus vulgaris* még egyenként előfordul.
 „ 24. *Pinicola enucleator* érkezése.
 „ 31. *Ampelis garrulus* érkezése
 „ végén *Alauda arvensis* és *Fringilla coelebs* vonulás befejezése: utolsó *Phylloscopus acredula*.

Őszi vonulás 1909.

- Szept. 21. *Hirundo rustica* az utolsó csapatok.
 „ 22. *Erithacus rubecula* az első csapatok.
 „ 26. *Fringilla coelebs* nagy csapatok érkezése.
 „ 27. *Corvus frugilegus* az első csapatok.
 „ 28. *Hirundo rustica* utolsó csapat.
 Okt. 5. *Turdus musicus*.
 „ 19. *Alauda arvensis* és *Fringilla coelebs* utolsó példányok.
 „ 20. *Phylloscopus collybita* utolsók.
 „ 23. *Corvus frugilegus* utolsók.

8. Oct *Alauda arvensis*, die Letzten.
 12. „ *Loxia curvirostra* in geringer Anzahl.
 16. „ *Pinicola enucleator* erscheint von Norden.
 20. „ *Turdus pilaris*, in grossen Flügen.

Herbstzug 1907.

23. Sept. *Grus grus* zieht in Scharen.
 25. „ *Anthus trivialis*, Zug beginnt.
 26. „ *Accentor modularis* zieht.
 30. „ *Sylvia atricapilla*, letzte.
 3. Oct. *Alauda arvensis* und *Sturnus vulgaris* ziehen in Flügen.
 6. „ *Cannabina linaria* erscheint von Norden
 31. „ *Cannabina linaria* erscheint in grossen Flügen: *Pinicola enucleator* zieht weg.
 2. Nov. In der Nähe der Stadt ein Flug *Ampelis garrulus*.

Herbstzug 1908.

13. Sept. *Fringilla montifringilla* erscheint in grossen Flügen.
 17. „ *Limicola platyrhyncha* erscheinen einige Stücke.
 30. „ Letzte *Sylvia atricapilla*.
 3. Oct. Ankunft von *Parus atcr*.
 7. „ Durchzug von *Troglodytes troglodytes*.
 15. „ *Corvus frugilegus* zieht weg.
 19. „ *Sturnus vulgaris* kommt noch einzeln vor.
 24. „ *Pinicola enucleator* angekommen.
 31. „ *Ampelis garrulus* erscheint.
 Ende October Zug von *Alauda arvensis* und *Fringilla coelebs* beendet; letzter *Phylloscopus acredula*.

Herbstzug 1909.

21. Sept. Letzte Flüge von *Hirundo rustica*.
 22. „ Erste Flüge von *Erithacus rubecula*.
 26. „ Erscheinen grosser Flüge von *Fringilla coelebs*.
 27. „ Erste Flüge von *Corvus frugilegus*.
 28. „ Letzter Flug von *Hirundo rustica*.
 5. Oct. *Turdus musicus*.
 19. „ Letzte Exemplare von *Alauda arvensis* und *Fringilla coelebs*.
 20. „ *Phylloscopus collybita*, die letzten.
 23. „ *Corvus frugilegus*, die letzten.

Tavaszi vonnás 1909. — Führjahrszug 1909.

Mart.	26. <i>Corvus frugilegus</i> .	Apr.	27. <i>Ruticilla phoenicura</i> .
"	27. <i>Sturnus vulgaris</i> .	Mart.	28. <i>Muscicapa atricapilla</i> .
"	28. <i>Alauda arvensis</i> .	Mai	1. <i>Hirundo rustica</i> .
Apr.	14. <i>Motacilla alba</i> .	"	1. <i>Cuculus canorus</i> .
"	15. <i>Turdus musicus</i> .	"	2. <i>Sylvia curruca</i> .
"	16. <i>Erithacus rubecula</i> .	"	5. <i>Luscinia philomela</i> .
"	16. <i>Larus ridibundus</i> .	"	12. <i>Oriolus oriolus</i> .
"	20. <i>Anthus trivialis</i> .	"	12. <i>Sylvia atricapilla</i> .
"	20. <i>Grus grus</i> .	"	14. <i>Sylvia simplex</i> .
"	22. <i>Phylloscopus acerula</i> .	"	14. <i>Micropus apus</i> .
"	24. <i>Cyanecula suecica</i> .	"	19. <i>Pinicola erythrinus</i> .
"	27. <i>Phylloscopus trochilus</i> .	"	27. <i>Acrocephalus dumetorum</i> .